

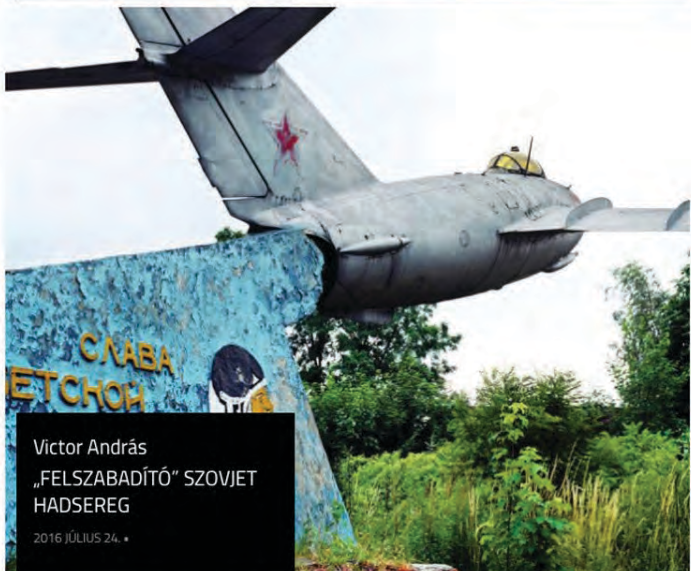
Kapitány Máté
HALLÓ

2016 JÚLIUS 2. •

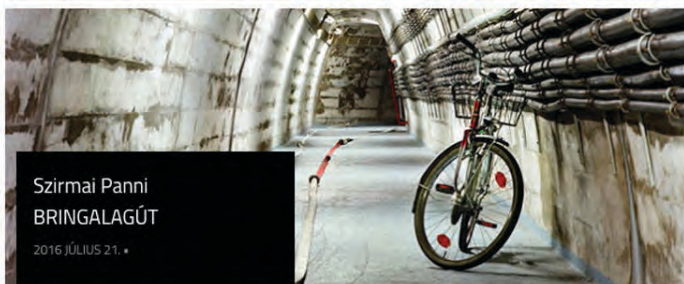
Konok Péter
IMBUSZKULCS

2016 JÚLIUS 11. •

Victor András
„FELSZABADÍTÓ” SZOVJET
HADSEREG

2016 JÚLIUS 24. •

Szirmai Panni
BRINGALAGÚT

2016 JÚLIUS 21. •

Z. Karvalics László
A SZÉPSÉG GEOMETRIÁJA

2016 JÚLIUS 16. •

Matuszka Máté
KERETMUNKA

2016 JÚLIUS 10. •

Kiss Lajos András
FÉLJÜNK-E BARBÁROKTÓL?

2016 JÚLIUS 28. •

LIGET

2016-7
július

TARTALOMJEGYZÉK [XXIX.évfolyam 7. szám]

Birtalan Ferenc CSAK A TÖRTÉNELMI HŰSÉG MIATT	4
Kiss Dániel MEGHÍVTAK MINT EGY ABSZINTRA; HRABALHOZ	6
A HIDEGHÁBORÚ UTÁN	
Kapitány Máté HALLÓ	10
Matuszka Máté KERETMUNKA	18
Konok Péter IMBUSZKULCS	37
Z. Karvalics László A SZÉPSÉG GEOMETRIÁJA	40
Polgár Teréz Eszter VÉGKÉP(P)	42
Szirmai Panni BRINGALAGÚT	44
Victor András „FELSZABADÍTÓ” SZOVJET HADSEREG	46
Novák Gábor ROZSDAMARTA BLUES	54

Mislai Attila MEDITÁCIÓS VERSIKE; ÖREG BARÁTNÉM	59
Czilczer Olga FOTELOMBAN EGY KÖNYVVEL	63
Fecske Csaba SZEM	64
Piros Vera HORIZONTÁLIS HŐMÉRSÉKLETKÜLÖNBSÉG HATÁSÁRA KIALAKULÓ VERTIKÁLIS NYOMÁSKÜLÖNBSÉG	66
Kókai János KÖVEK KÖZTI GYERMEK	68
Kiss Lajos András FÉLJÜNK-E A BARBÁROKTÓL?	70

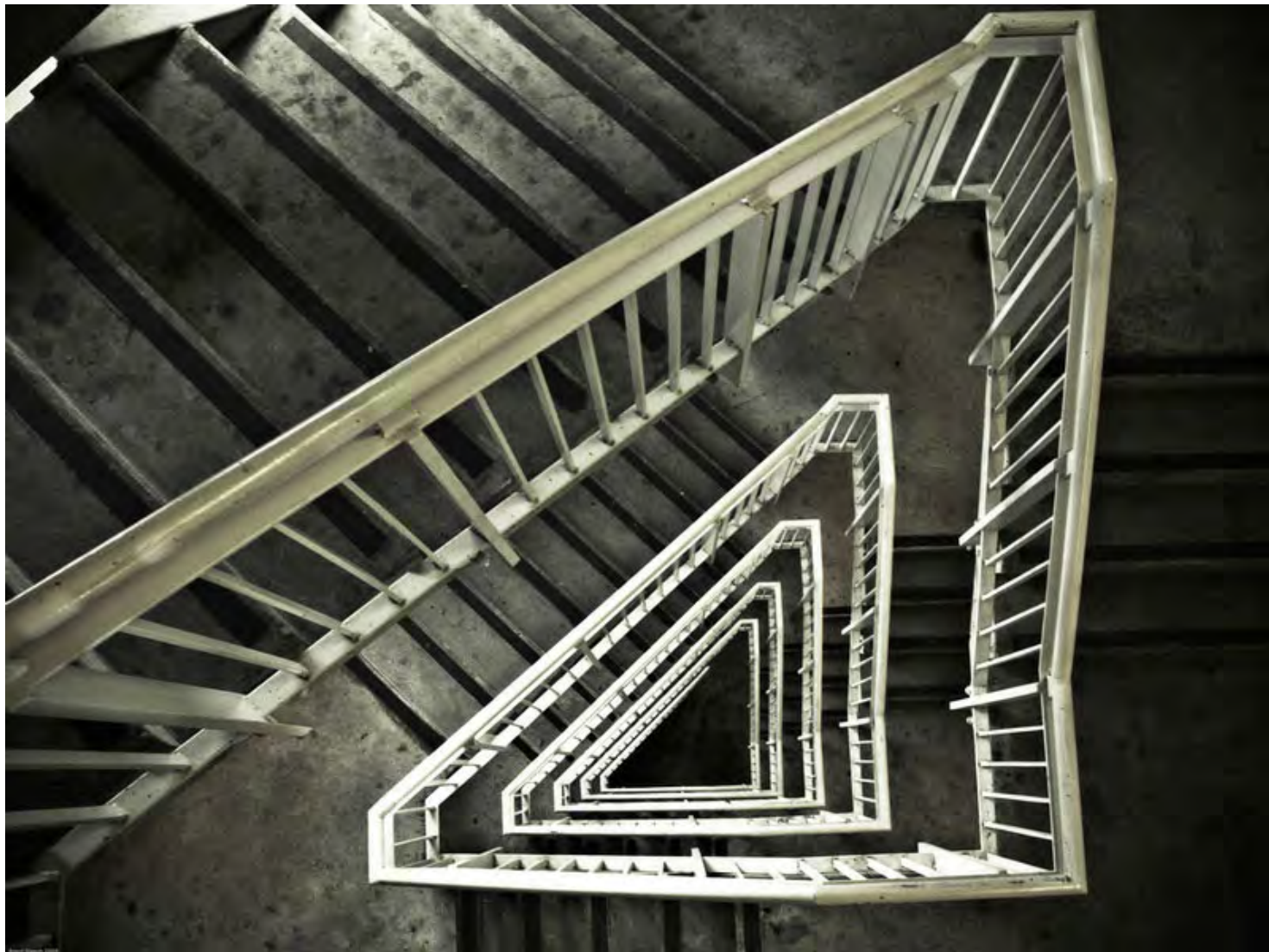
Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Birtalan Ferenc CSAK A TÖRTÉNELMI HŰSÉG MIATT

 ligetmuhely.com/birtalan-ferenc-csak-a-tortenelmi-huseg-miatt/

négy hete másztam meg a három emeletet
tomi elém jött a másodikig
fölkészíteni
már nem tudsz figyelni rám
ennyit a most-szombat történetéhez

az árusnál virágokat válogattam
mamához kacskaringósan de odataláltunk
a gyalogút nekem már járhatatlan
kidobtuk a régi csokrot
te vihetted pár hete még
vizet engedtünk a gagyi serlegbe
s bele a friss tarka virágot
memorizáltam a kolumbárium számát
amit pár nap múlva újra elfelejték
figyeltem a sírkövesek hogy kitalálták

ha jobbra a virágtartó balra írják a nevet
egyszer néztem vissza
vigyázva a töredezett betonon meg ne botoljak

öcsihez fehér gerberacsokrot vittem
nem emlékeztem van-e váza
ősszel esett amikor mentem
s hiába kerestem
hiába
elintézte harmincnégy év a fedlapot
tegnap nyírhattak füvet
az elszürkült kövön betakarták odahullt szálak
az ólombetűket

pár lépésnyire
amit nem hittem két hete
megismertem a dőlt járólapot
mit fájós lábammal kikerültem

nyoma sem volt huszonnyolcadikának
fekete írás számok márványlapon
elárvult bodza éjszínű kavics
sütött a nap szikrákat szórt a murva
rátettem a koszorút
semmit ne takarjon
kicsit balra
alulra
hangya mászott az évszámok alatt

számok betűk a neved
abszurd helyzet
hogya lap alá képzeljelek
ahogy nem a többi holtat
lélegzetem sincs nélkületek
belém költöztök mind ti voltatok
az örökké olyan megfoghatatlan
mint a holnaputánal terhes holnap

kép | Brent Weech, flickr.com

Kiss Dániel MEGHÍVTAK MINT EGY ABSZINTRA

 ligetmuhely.com/kiss-daniel-meghivtak-mint-egy-abszintra/

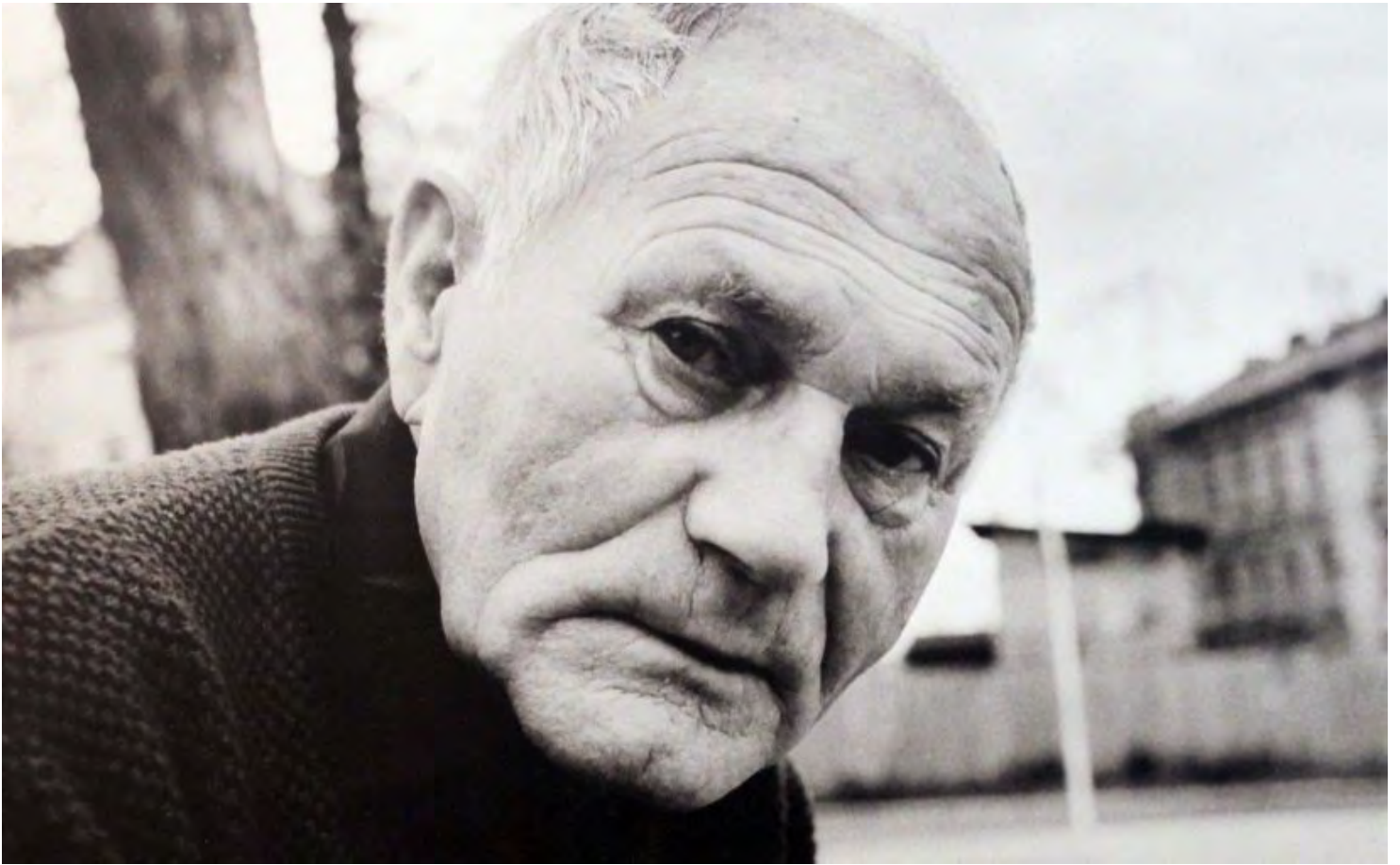
én még soha semmiért
nem fizettem meg
rendesen
nem küszködtem
nem szűkölködtem
mindennek a tetejére

teleportált a szerencse
nem lépcsőztem
ha elestem
nem ütöttem meg magam
legfeljebb meghorzsoltam
nincs mit sajnálni
de nincs is mit irigyelni
rajtam
engem még az életre is
meghívtak

kép | zeitfaenger.at, flickr.com

Kiss Dániel HRABALHOZ

 ligetmuhely.com/kiss-daniel-hrabalhoz/

pilseni sör folyik
az Arany Tigris ereiben
a kócos gyomrokba
a torkokon mint fonálon
habosan csúsznak le
sörkorcsolyával
az élet legegyszerűbb
gyöngyei
levegőért kapkodunk
ahogy a sarokból
végtelen mondataidat
mint füstöt
az orrunkba fújod
az évek
csak újabb rovátkák
a számla-cetlin az asztalon
míg a söralátétet ráteszem
a korsóra
aztán a halál fedi be
kocsmád
az e világi boldogság

temploma
ahol a sűrű barna sört
Krisztus oldalából
a könnyed világosat
meg női mellekből
csapolják

kép | www.lidovsky.cz

Kapitány Máté HALLÓ

 ligetmuhely.com/kapitany-mate-hallo/

Esküszöm, olyan, mintha valami zombi-filmben lennék, valami posztapokaliptikus szországban. Halló, mondom ezredszerre is a telefonba, de senki nem felel. Az hagyján, hogy a semmi közepén lebegek egy omladozó épületben, ahol esténként átsüvít a szél a nyitott tereken, az hagyján, hogy az egyetlen fűtött helyiség egy ősrégi kommunikációs szoba, de legalább valaki beleszólna abba a redvás telefonba. Esküszöm, örülnék, ha jönnének a zombik, de hát ők se jönnek! Ők se hülyék! Ki akarna a tejszerű, fagyos vízen átúszni, felkapaszkodni az omladozó lépcsőfokokon és bemászni ebbe a málló vakolatú penészdobozba? Pedig tárt karokkal fogadnám őket, de szó szerint, hogy gyertek, testvéreim, lakmározatok a finom vádlimból, gyomromból, vesémből, gyertek, galambocskáim!

Az ingatlanos persze fűt, fát beígért, hogy itt aztán zavartalanul, itt aztán békésen tudok majd dolgozni. Hogy esténként milyen kellemesen elnyugtat a víz kotyogása, ahogy a lépcsőt nyaldossák a lágy hullámok. Hogy némi ráfordítással és fantáziával álomotthonná alakíthatom. Jó, én meg hittem neki, tény, naiv vagyok és ostoba, aláírom. Tetszett a táj, tetszett a sejtelmes fehérség, meg hogy nincs közös költség. Eleinte a kommunikációs szobát is szerettem, gyermekmódra játszottam a műszerekkel, dülöngéltem a székkel, bele-beleszóltam a mikrofonba, hogy halló, halló, van itt valaki? Akkor még nem vártam választ. Most már igen. Elvégre milyen kommunikációs szoba az, ahol senkivel sem lehet kommunikálni? Internetkapcsolat nincs, tévé nincs. Még az EB meccseket sem tudom nézni.

Brékó, brékó, próbálkozom, hátha csak ez hiányzik, hogy feleljenek. Brékó, brékó, itt a penészdoboz tulajdonosa beszél. Van ott valaki?

Mikor nyugszik a Nap, kiülök a lépcső tetejére, és lógatom a lábamat. Régebben volt itt egy csónak, de eltűnt. Valaki elkötötte talán. A part olyan messze van, hogy nem bírom rászánni magam az úszásra. Mi van, ha félúton elhagy az erőm, és vízbe veszek? A vízihullák püffedtek és kékek. Ennél azért hiúbb vagyok.

magányra vágytam

Az épület raktárhelyisége még mindig dugig van konzervkajával és cigarettával. Táplálkozásomat olyan profizmussal osztom be, mint egy úrhajós. Ügyelek hogy mindennap más típusú konzervet egyek, lehetőleg minél több vitamin bevitele mellett. Hétfő babnap. Kedd székelykáposzta. Szerda sólet füstölt hússal. Csütörtök krumplifőzelék kolbással. Péntek paradicsomos húsgombóc. Szombat lecsós tarhonya. Vasárnap sárgaborsó főzelék. Ünnepnapokon zúzapörkölt vagy töltött paprika. Ezek ugyanis a nagymamámra emlékeztetnek. Bubimentes víz van. Kóla nincs. Kávészó nincs. Annyit füstölök, mint egy gyárkémény. Már nem is sárga az ujjam, hanem barna. Persze van valami romantikus ebben az egészben, valami ártatlan és szabad cserkészsbáj. Magányra vágytam, azt megkaptam. Békére vágytam és csendre, hazugság lenne azt állítani, hogy az itt nem áll rendelkezésemre. De már visszavágyom az életbe. Nem Robinson Crusoe vagyok, még csak Tom Hanks sem a *Számkivetett*ből. Egy mezei bérszámfejtő vagyok, se több, se kevesebb.

Ülök a kommunikációs szobában, köhögök. Akkor is újra rágyújtok, döntöm el, mintha a tüdőmmel vitatkoznék. Egészséges a belső szervekkel kommunikálni? Egyesek szerint igen. Felállok, és elindulok a raktárhelyiség felé, hogy felnyaláboljak egy doboz cigit. Ekkor megszólal a telefon. Megdermedek, megfordulok. Hiába vártam a hívást, azért ez ijesztő. Leülök a székbe, izzad a tenyerem, ahogy felveszem a kagylót. Még a hangom is remeg, mikor beleszólak.

– Halló – mondom –, Isten?

Lányos zavaromban jobb nem jut eszembe, sajnálom. Egy némileg kiégett, reszelős hang válaszol: nem.

– És maga? – kérdezi aztán.

– Én sem – felelek, és ahogy ezt kimondom, kicsit csalódott vagyok.

– Akkor legalább imádkozni nem kell – vonja le a következtetést.

Ki lehet ez, tűnődöm. És miért hívott?

– Na – szól bele aztán újra a hang –, csakhogy felvette. Már vagy ezerszer beleszóltam ebbe a tetves kagylóba, teszi hozzá.

– Én is – mondom neki, sértetten. Hosszú csend következik. Agyal valamin, gondolom.

– Akkor lehet – mondja aztán –, lehet, hogy mindig egyszerre indítottunk hívást, és ezért foglaltat jelzett.

Megjelenik előttem egy enyhén ittas kocsmafilozófus képe, avas bűzű, borotvátlan, ahogy a kagyló fölé hajol, valahol egy másik, semmiben lebegő, lepukkant épületben.

– Igen – mondom –, ez bizony könnyen meglehet.

Szuszog egy kicsit, nehezen veszi a levegőt. Testes lehet.

– Na és? – kérdezi –, most mi újság?

Mit lehet erre válaszolni?

– Éppen cigizni készültem – mondom, és újra köhögni kezdek.

– Ez csúnya köhögés – állapítja meg –, hurutos. A maga helyében nem dohányoznék.

Egy pillanatra átfut agyamon a gondolat, hogy vagy a lelkiismeretemmel vagy a tüdőmmel társalgok éppen. Elönt a düh, de lenyelem.

– Igen, igen – ismerem el –, vissza kellene venni kicsit a bagózásból. Hát magánál mi a helyzet? – kérdezem, talán, hogy témát váltsunk.

– Nem sok – dűnnyögi –, ücsörgök és hívásokat kezdeményezek.

– Honnan hív – tudakolom –, belföldről?

– Miért, fél, hogy drága lesz a beszélgetés? – Röhög, recsegősen, kellemetlenül.

– Igaz – ismerem el –, végül is mindegy. Magánál van tévé?

– Nincs – feleli –, és internet sincs.

– Zombik? – kérdezem most.

– Parancsol? – kérdez vissza.

– Zombik – mondom –, élőhalottak. Húszabáló tántorgók. Vannak?

– Ja, zombik – recsegi –, zombik azért vannak. – Röhög. Nem tudom, hogy viccel-e, ezért nem nevetek. Hallgatunk.

– A maga háza is a vízben lebeg? – faggatom.

– Az enyém egy hegy tetején van. De lebontották a lépcsőt, ahol fel lehetett mászni. Itt ragadtam.

– Nekem meg elkötötték a csónakomat – panaszolom neki.

– Ki köt el egy csónakot? – hitetlenkedik.

– Ki bont le egy lépcsőt?

– Jogos – állapítja meg. – Manapság már senkiben sem lehet megbízni.

– Háziállata van?

– Nincs, pedig jó lenne. Mondjuk egy macska. Magának van?

– Nekem sincs.

A vonal most szakadozottabbá válik, valami különös kattogás töri meg. Lehet, hogy lehallgatnak? Lehet, hogy az úrlények figyelik a két utolsó élő ember telefonbeszélgetését? Jobb az elővigyázatosság, döntöm el. Csuktak le már

embereket kevesebbé is.

– Összességében azért elégedett vagyok a dolgokkal – szólok a kagylóba –, szép ez a világ. És kellemesen kotyog a víz, ahogy a lépcsőt nyaldossák a lágy hullámok.

Percekig nem szól, már kezdek aggódni, hogy letette, amikor újra hallom a hangját:

– Igen, igaza van, azt hiszem, nincs okunk panaszra.

Ő is kapcsolhatott a lehallgatást illetően. Nem hülye. De szomorú lett a hangja.

– Mivel üti el az időt? – kérdezem. – Van valami hobbija?

– Farigcsálok – válaszolja. – Széklábakat. Szobrokat faragok belőle.

– Kreatív – állapítom meg. – Én az étrendemet osztom be. Ez a napi rutin.

– Hát, ez viszont nem hangzik túl kreatívan. Már ne is haragudjon, hogy ezt mondom. De biztos remek egészségügyi mutatói vannak. Persze, leszámítva a dohányzást.

– Leszámítva a dohányzást.

– A haláltól fél? – kérdi, de megint recseg a vonal, ezért alig lehet érteni.

– A halaktól?

– A haláltól.

– Persze, hogy félek – ismerem be. – Miért, maga nem?

– Nem vagyok róla meggyőződve, hogy még mindig élek.

Már megint filozofál.

– Akkor maga egy zombi?

– Mi ez a zombi-fixáció magánál? – kérdezi, és kissé feszült a hangja.

– Biztos az unalom teszi.

– Maga biztos abban, hogy még él?

Eltöprengök. Ilyesmin nem szoktam gondolkodni.

– Hát, végül is éhesnek éhes vagyok, szarni szarok, front idején fáj a fejem, van, hogy belázasodok, és most magával beszélgetek. Szerintem ez elég bizonyíték arra, hogy élek.

– Mi van – veti fel ő –, mi van, ha nem is beszélget senkivel? Mi van, ha én nem létezem, ha mindez csak illúzió?

Kezd idegesíteni a pacák. De nem sérthetem meg. Nem veszíthetem el egyetlen beszédpartneremet.

– Na, idefigyeljen, uram – szólok határozott hangon, de azért udvariasan. – Nem teljesen mindegy, hogy élünk-e még vagy bomló hullák vagyunk? Így is, úgy is be vagyunk zárva, távol a világtól, egyedül, csakis egymás társaságára szorítkozva. Lehet persze itt jönni a lerágott csontokkal, hogy mindez csupán fantázia, hogy csak egy lepke álmai vagyunk, vagy pusztán árnyékok a barlang falán, de nem ez a lényeg.

– Lehet, hogy nem is emberek vagyunk, lehet, hogy a vízben lebegő ház beszélget a hegygel.

– Édes Istenem, ennek nincs semmi értelme! Ne szálljon el, uram, ne filozofáljon már!

– Elnézést, ha zavarom, akár le is tehetjük – duzzog ő.

Észnél kell lenni, nem akarom, hogy megszakítsa a beszélgetést.

– Kérem, elvesztettem kicsit a fejem, ne haragudjon! Folytassuk valami könnyedebb témával, mit szól hozzá?

– Bánom is én.

Jesszusom, mint egy gyerek.

– Ki a kedvenc focistája – kérdezem, ha már EB van, ugye.

– Most tényleg a fociról beszéljünk?

– Nem ragaszkodom hozzá. Van jobb ötlete?

– Mindegy, jó a foci is. Ki a kedvenc focistám? Ronaldo.

– De ugye, nem a Cristiano?

– De igen. Miért? Baj?!

– Nem, dehogy. Csak valahogy nem gondoltam magáról, hogy olyan Ronaldót kedvelő típus.

– Van ilyen típus? Mi maga, rasszista?

– Miért lennék rasszista? Tudja, mit? Ne is válaszoljon! Oké, Ronaldót szereti, nincs ezzel semmi probléma, remek focista!

– Remek!

Hosszú csend. Csak a víz kotyog odakint. Rágyújtának már.

– Miért, magának ki a kedvence? – szól bele aztán újra a kagylóba.

Hallom a hangján, hogy ő is igyekszik, ő is próbálja a legjobb oldalát elővenni.

– Csak azt ne mondja, hogy a Messi!

– Nem, nyugtatom meg. Nem a Messi.

– Hanem?

– Buffon.

– Buffon? De hát ő egy kapus!

– És?

– Nem tudom. Szokatlan választás...

Hallgatunk. Miért ne lehetne egy kapusért rajongani? Ez a fickó nagyon különös.

– Maga kire szavazott legutóbb – töri meg a csendet.

– Ne haragudjon, ezt nem szeretném megosztani.

– Miért nem? Csak mi ketten vagyunk. Talán az egész Földön.

– Ez intim kérdés. Főleg idehaza.

– Jó. Inni szokott?

– Alkoholra gondol?

– Persze.

– Egy vízben lebegő házban élek – emlékeztetem beszédpartneremet –, ahol konzerv van, cigi és bubimentes víz. Nem iszom alkoholt. Miért, a hegy tetején van pia?

– Nincs. Ezért is akartam legalább beszélni róla.

– Alkoholista?

– Intim kérdés. Főleg idehaza.

Röhög kicsit. Én köhögök. Kapar a torkom, és valahogy a vállamnál sajog a karom. Még a végén elvisz az infarktus.

– Olvasni szokott? – kérdezi.

– Régebben olvastam. De a könyveimet nem hoztam át a költözésnél. Félttem, hogy itt a párás levegőben tönkremennek.

– Én nem szoktam olvasni. Túl sok betű van egy oldalon.

Szép, gondolom. De más nincs, más nincs.

– Mi a kedvenc étele? – faggat most újra.

Egyre laposabb témákat hoz, tűnődöm, és kezd elegendem lenni az egészszről. Kell ez nekem?

– A rántott hús – válaszolok udvariasan, különösebb meggyőződés nélkül.

– A nagymamám még tudott rántott húst csinálni. Annak ropogott a bundája és puha volt a belseje. Az nem volt se túl sós, és éppenséggel sótlan sem. Ahhoz aztán jól esett a hideg sör.

Hallgatok. Az agyam már máshol jár. A kezemben fogom a kagylót és eltartom a fülemtől. A hangja még sokáig recseg, mint egy kósza hiba a csend rendszerében. Néhányszor még hallom, hogy „itt van, uram?, itt van még”, és mivel nem felelek többé, leteszi a kagylót. A vonal most néma, én is lerakom a telefont.

Állok a kommunikációs szobában, a testem hűvös és üres, és arra gondolok, hogy nem véletlenül vagyok itt. Jó ez a hely, igazán jó. Most végre rágyújtanék egy cigire. Kimegyek a lépcsőhöz, komótosan letelepszem, a lábamat a víz fölé lógatom. Tejként kavargok körülöttem a semmi. Ahogy ajkamhoz emelem a cigarettát, a vállamnál roppan egyet a karom, és az egész, úgy ahogy van, tőből leszakad. Nagy csobbanással landol, nyomban el is süllyed a vízben. Szomorkásan nézem a szétfutó gyűrűket. Megmaradt jobbjommal bizsergő szemem felé nyúlok. Csak most tapintom ki, hogy egy kocványon lóg, és gondtalan kislányként hintázik. Amint kinyitom a szám, kiesik két fogam. Azok is a vízbe hullnak.

Szép, gondolom, és sóhajtok egy nagyot. Akkor most már nem kell várni a zombikat.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Matuszka Máté KERETMUNKA

 ligetmuhely.com/matuszka-mate-keretmunka/

A mesterem koporsóját nézem, amint szép lassan beleeresztik a sírba. Egy dombon állunk, a közelben autópálya, ritkásan, apró szemekben esik, de sötét felhőt csak felettünk látok, a távolban teljesen tiszta az ég.

Itt van mindenki, aki mostanában fontos volt a mesteremnek: a felesége, pár barátja meg a főnökünk egyik asszisztense, aki telefonnal felveszi az egészszet, hogy ha a főnökünknek valaha lesz pár perce, meg tudja nézni. A mesterem koporsóján ott áll a rendesen széttaposott égbék futócipője, kész csoda, hogy egyáltalán hordta még. Bár az is igaz, hogy a busz, ami elütötte, több kerékkel is átment a cipőn, nyilván ez is hagyott nyomot.

A temetés után bemegyek a közeli büfébe és iszom egy kávét, hogy ébren maradjak az éjszakai műszakra.

hát most mit szépítsem?

Az öltözőnk szomszédos a metró biztonsági őreivel, de a műszakjaink szerencsére máskor kezdődnek, szinte sosem találkozunk, és ez jól is van így, mert ki nem állhatjuk a tohonya, bamba metrósokat, és ők sem minket, műemlékőröket, akik, hát most mit szépítsem?, jó kondiban vagyunk. Felveszem a testhezálló futóruhámot, majd elkezdem a bemelegítést, egyhelyben futok, hajlítok, nyújtok, tolok pár fekvőtámaszt és felhúzom a narancssárga futócipőmet, indulhatok a közeli parkba.

Minden figyelmemet leköti a munkám: semmi mást nem látok, csak a parkot és a megvédendő mellszobrokat. Az igazi munka este kezdődik. A megvilágítás gyér, a körülöttem álló mellszobrok fekete sziluettek. Feltűnik, hogy túl nagy a csönd. Tudom, hogy van itt valaki, aki össze akar festeni valamit, vagy felírni a nevét egy szobor talapzatára, és azt is tudom, hogyan lehet előcsalogni.

Az egész olyan, mint a vadászat.

Lassan járok körbe-körbe, de nem megyek túl messzire, minden apró zajra figyelek. Semmi. A préda elég tapasztalt, hogy várjon – nyilván nem először van itt. Eljátszom, hogy feladom a dolgot, határozottabb léptekkel indulok tovább... Majd hirtelen megpördülök, és bingo, ott van az egyik bokor mögött, kiszúrom a piros sapkáját.

Azonnal észreveszi, hogy kiszúrtam, rohan ki a parkból. A kapucnis pulcsija zsebéből kilóg a festékspray, látom, foszforeszkáló színt akart fújni.

Rohanok utána, ő azonban nagyon gyors, majdnem gyorsabb, mint én, de hála a bemelegítésemnek, nem tud lelépni.

Piros sapka átrohan az úton, egyenesen a... Ó, *ne*... Egyenesen a metró felé. Autókból nem sok van az úton, gond nélkül elfut előttük, és én is el tudnék, de amint lelépek a járdáról, a lábam megbicsaklik, az jár a fejemben, hogy *busz-busz-busz*, és látom magam előtt, ahogy a mesterem kifut az útra, nem néz semerre, csak amikor a busz már fékezik, és látom a szemében, ő maga sem hiszi, hogy valóban el fogják ütni.

Elveszítem az egyensúlyomat, kacsázok az úton, az autók fékeznek, mindegyik fekete téglatest meg két vakító fényszóró, tudom, hogy messze vannak, nem is túl gyorsak, és biztonságban vagyok, mert meg tudnak állni... Igen, meg is állnak... És ez helyre tesz, hát sprintelni kezdek, minden erőmet beleadva rohanok piros sapka után.

Aki lerohan a metrómegállóba, ami éles neonfényével, mint valami földre hullott csillag, világít fel az éjszakába. Már ott is van a mozgólépcsőnél, a kövér biztonsági őrök fel akarják tartóztatni. Piros sapka nem foglalkozik velük, arra készül, hogy a mozgólépcsőket elválasztó fémen csúszik pár métert, majd átgördül a lépcsőre, leráz mindenkit, és eléri az utolsó előtti metró.

Oké, részemről ennyi, elszalasztottam... Lassítok, hogy végigmozizhassam, hogyan cselezi ki a metrósokat. Úgy néz ki, sikerül neki, de mikor oldalra veti magát, az egyik őr ráugrik, eltéríti az ugrását, ám piros sapka lendülete túl nagy, ráesnek a mozgólépcsőre, majd legurulnak a metróba.

Az őr társa, meg én is a lépcső tetejéhez rohanunk, onnan nézünk le. Piros sapka szájából folyik a vér, de valószínűleg a látvány ijesztőbb, mint maga az esemény – néhány fog mínusz, nagyobb baja nemigen történt. Az őr sértetlen. Vigyorogva áll fel, és mikor kiszúr, beint nekem, érzem csak, mekkora lúzer vagyok, hogy nekem nem sikerült elkapnom, neki pedig igen.

Remek...

Otthagynom őket.

majdnem eltaknyoltam

Hajnalban, a műszakom végén, mikor azon gondolkodom, milyen kávét kérjek, felhív a főnökünk titkárnője. Azt mondja, a főnökünk látta a térfelügyelő kamerák felvételén amint leléptem az útra és majdnem eltaknyoltam. Azt kérdezi, a mesterem halála miatt volt-e? Ha csak leírva látnám a mondatát, azt is gondolhatnám, figyelmességéből kérdezi, és a munkahelyem törődik velem, de így kimondva nem tudja elrejteni, hogy valójában egyáltalán nem

érdeklí. És az is valószínű, hogy nem ő nézte a felvételt, hanem a vállalati pszichológusok, és jelentették.

– Nem akarjuk elveszíteni az egyik legjobb emberünket – mondja a főnökünk titkárnője, miközben ásít.

Az *egyik* legjobb emberüket... Noha azt már orvosok is megmondták, hogy az izomzatom, a keringésem, a tartásom, a mozdulataim, mind-mind jobbak, mint amilyen a mesteremé volt. Vagy bárkiénél a cégben... És továbbra sem tartanak A legjobb emberüknek.

Azt kérdezi, nem akarok-e pihenni kicsit, meg kiszellőztetni a fejemet? Mert ha igen, akkor pont lenne olyan munka, ahol nem okoz gondot a mesterem elvesztése. Aztán azt is hozzáteszi, hogy:

– De valakit mindenképpen ki kell küldeni, szóval mennie kell. Felsőbb utasítás.

Azt mondja, csak összepakolni menjek haza.

#

Buszt küldenek értem, kezdetben elég jól haladunk, de az autópályán dugó van, így csak késő este érünk a... Igazából elfelejtettem a város nevét, de nem is számít... Szóval már éjfél is elmúlt, mire a városba érünk, közvetlenül a határ mellé.

A számomra kirendelt kis épület a város szélén áll, az erdő mellett. Közvilágítás errefelé már nincs, de így is könnyen megtaláljuk, ott áll a város utolsó villanypóznája mellett.

Az elődöm kopasz öregember, egyik füle jobban eláll a fejtől, mint a másik, az épület előtt ül a táskáján. A falnak dőlve alszik, szájából csikk lóg ki. A busz közeledtére felébred, és mikor leszálok, meglátom, hogy ugyanolyan táskánk van, csak az övé vagy tizenöt évvel öregebb.

Nem szólunk egymáshoz, egyszerűen elmegyünk egymás mellett, én a ház felé, ő a buszhoz, de a sofőr kiszól:

– Bocs, öregem, késésben vagyok, nem tudlak elvinni. Majd, gondolom, küldenek valakit.

Azzal elhúz, az öreg pedig ott marad. Egymásra nézünk. Én az ajtóban állok, és fél szemmel bekukkantok a házba, ami pontosan olyan, mint vártam: az egész egyetlen szoba, benne ágy, konyhabútor, függönnyel leválasztható zuhanyzó meg vécé. Szóval inkább csak „ház”, mint ház... Nyilvánvaló, hogy nem férünk el benne ketten, és ezt az öreg is tudja. Elindul felém... de csak visszaül oda, ahol volt, a fal mellé. Rágyújt egy újabb cigire, majd behunyja a szemét, és pár perccel később már alszik is.

Én pedig bemegyek a „házba”.

Az első lépésemmel átesem a bent alvó apró kutyán. Felháborodottan gördül odébb, végignéz rajtam, én is rajta. Rókavörös szőr, rókaszerű fül, apró fekete rókaszem – szegény kis korcs valami fékezhetetlen szexualitás eredménye. Nézzük még egymást kicsit, majd a kutya fogja magát és visszafekszik aludni. Én is ledőlök az ágyra, érzem, hogy a matrac nem az én testem alakjára való, nem gond, majd hozzám idomul. Előveszem a telefonomat, hogy letöltsem a cég szerveréről, mi lesz itt a dolgom, de annyira lassú a net, hogy több mint fél óráig fog tartani.

Remek...

Elalszom, mert mikor legközelebb kinyitom a szememet, már reggel van, úgy érzem magam, mint egy rongy... Pedig fittnek kellene lennem és tette késznek. Nem érdemes hazudnom magamnak: este nem ittam kávé, ezért vagyok ilyen leengedett állapotban. A telefonom kijelzője szerint már kilenc óra is elmúlt... A kutya már reggelizett,

látom a koszos tányérját az ajtó mellett, és már ki is ment járőrözni. Gyorsan magamra kapom a futóruhámot, felhúzom a futócipőmet, felmarkolom a telómat, és indulok utána. Az öreg most is a táskáján ül, félálomban pislog ki a fejéből.

A telefonomon látom, merre vannak a szobrok, amiket a rongálóktól meg kell védenem, és útban feléjük elkezdem a bemelegítést, de a talaj túlságosan egyenetlen, billegek jobbra-balra, a narancssárga futócipőm totálisan alkalmatlan, hogy ilyen talajon használjam, a testhezálló ruhámba pedig folyton beleakadnak az ágak.

A telefonom végigvezet egy földúton, vagy inkább csak egy csapáson, amit két keréknyom jelöl ki, és már azt hiszem, átvisz a szomszédos országba, de a határ előtt kiérek egy tisztásra. A tisztás szélén hagyott milliányi rozsdás lőszerhüvelyből ítélve ez valaha lőtér lehetett, és elvileg itt kellene látnom a legelső megvédendő emlékművet, ám csak egy ócska teherautót találok, platóján egy még ócskábbnak a fülkájével. Valaki krétával virágokat meg ház előtt álló anyát, apát, kisgyereket rajzolt, süt rájuk a nap. A rajzok nem gyakorlott kezek munkája,

valószínűleg kisgyereké. A teherautótól nem messze ott egy tank, motorja helyén fekete koromcsillag – a motor nyilván felrobbant, és így szép lassan belesüllyedt a földbe. Nemrég pedig focizó, fogócskázó, rajzoló meg mindenféle más játékot játszó gyerekeket krétáztak rá...

A telefonom szerint ez a kettes számú emlékmű, amit meg kellene védenem...

Tovább megyek a hármásra, be a fák közé. Az egy földből kiálló kéz, ami puskát tart az ég felé, de félig már megették a környező növények, alig látszik ki alóluk.

Megzavarodva állok az erdőben, a kutyát sem látom sehol, talán nem is erre jött... Különben sem hiszem, hogy itt kellene lennem, lehet, a telefonom valamit rosszul töltött le, vagy ez csak vicc...

tökéletesen jó helyen vagyok

Visszamegyek a „házhoz”, mert ott három csíkkal több térerő van, és már hívom is a főnökünket. A titkárnője veszi fel, és miután kikereste a számítógépén, megerősíti, hogy tökéletesen jó helyen vagyok, és igen, ezek azok az emlékművek, amiket meg kell védenem, és amiket igen, megrongáltak. Meg akarom magyarázni neki, hogy ezt a „rongálást” lemossa az eső, sőt, eltünteti az idő, nem is számít, mert ezek csak *roncsok!*

– Nos, én itt azt látom, hogy felbecsülhetetlen értékű történelmi emlékművek, amiket szisztematikusan rongálnak – mondja a titkárnő, és kiérzem a hangjából, mennyire nem érdekli az egész. – Piros prioritású riasztás, ami legalább hármas szintű emlékört igényel.

Elmondom neki, hogy tévedés, semmi keresnivalóm nincs itt.

– A vállalati pszichológusok szerint önt megnyugtatja az erdei környezet, könnyebb lesz kihevernie a tragédiáját.

Nos, én csak azt akarom, hogy rendeljenek haza, de csak a szokásos választ kapom:

– Töltsön ki kérvényt.

Amint bontjuk a vonalat, a telefonommal már el is kezdem letölteni a kérvényt, de a net tetűlassú, hát közben fel-le meg körbe-körbe járkálok.

– Én a legjobb voltam – szólal meg az öreg, aki most is a táskáján ül és cigizik. – És tessék... – teszi szét a kezét.
– Sosem fogsz innen elmenni, szóval jobb, ha hozzászoksz a dolgokhoz.

Na, akinek ilyen nézetei vannak, az legfeljebb az álmaiban volt a legjobb, én viszont nem bírom ezt a lassú netet, szóval bekocogok a városba, a letöltés lépésről-lépésre gyorsul is. Csupa négyemeletes házat látok, minden új, sehol egyetlen graffiti vagy firkálás.

Bemegyek a legelső kávézóba. A hely teljesen üres, a pult mögött álló barnahajú lány az üvegfalon át nézi az erdőt.

– Maga az új őr? – bök a fejével a fák felé, de nekem őr most nincs időm magyarázni, és megkérem, adjon valami nagyon jó és nagyon erős kávé. Amint megkapom, felhajtom és... Mintha rakéta üzemanyag áradna szét bennem... Ismét embernek érzem magam, ismét működöm.

– Még sosem láttam embert, aki így megváltozott volna a kávétól – nevetgél a lány.

Hát igen, sokkal jobban érzem magam, és mikor lenézek a telefonomra, látom, hogy letöltötte a kérvényt.

A kérvények átfutási ideje átlagosan egy hónap, szóval kénytelen vagyok várni... És ha már úgyis az a feladatom, hogy megállítsam az „emlékművek” „rongálását”, hát legyen, elkezdem a vadászatomat.

Megpróbálok olyan korán kelni, mint a kutya, de nem megy, mert mire kávé nélkül összekapom magam, már kiment az ajtón, és mire kinyit a közeli kávézó, én pedig megiszom a napi elsőmet, ő már régen járőrben van. Az erdőben úgy próbálok minden kirívó jelenségre figyelni, mint a városban, de be kell látnom, hogy ez zsákutca: itt túl sok a szín meg az illat, minden egyetlen hatalmas, színes masszává olvad össze.

Így is sikerül kiszúrnom egy rágópapírt. Lehajlok érte, és biztos vagyok benne, jó nyomon vagyok... De nem, a papír többnaposnak tűnik – már csak egyszerű szemét. Pár óráig még kitart a lendüлетem, de aztán elfáradok. A talpam fáj, a kocogással sokkal kényelmetlenebb közlekedni, mintha simán csak sétálnék, de azért sem állok le.

Ekkor hallok meg valamit... *Gyerekhangokat.*

Elindulok feléjük, vagyis azt hiszem, feléjük... És belefutok a fákkal körbenőtt egykori laktanyába, a hetes számú megvédendő „emlékműbe”. Az épület annyira romos, hogy csak a fák tartják egyben. Ahogy közelebb megyek, színes hátizsákokat pillantok meg, mindegyikről egy- és kétszemű rajzfilmkarakterek néznek rám.

Ahogy belépek a laktanyába, minden izmom megfeszül, kész vagyok, hogy az elkövetők után rohanjak. Rögtön látom, hogy itt is mindent... „megrongáltak”, hát végül is hívhatjuk így, mert mindent összerajzoltak krétával. Mosolygó virágok, égben szálló autók, beszélő macskák.

A hangok fentről jönnek, így a lépcső felé osonok, de a plafonról meg a falakról lepergett festék, meg mindenféle más ropog a talpam alatt. Nem is sikerül meglepnem az elkövetőket, akik éppen az első emeleti lépcsőfordulóban „rongálnak”. A falon géppisztolyos katona képét látni, már ami megmaradt belőle, mert a festék sok helyen lepergett, helyette csak az üres fal maradt. Előtte kisiskolás gyerekek állnak meg ülnek, és rajzolnak a színes krétáikkal. Más szóval „rongálnak”. A tanárnőjük pedig, mint valami tiszt, fel-le járkál, és biztatja őket:

- Nem kell tőle félni!
- De ha félték is, rajzoljatok! Rajzoljátok azt, ami épp kijön belőletek!
- És vegyétek észre, mi van mögötte: *üresség!* Csak arra vár, hogy kitöltsétek.

Észrevesz, de csak egy pillantásra méltat, visszafordul hozzájuk.

- Sose hagyjátok, hogy bármi vagy bárki elnyomjon titeket, és döntéseket hozzon helyettetek.

Nos, én azt hittem, hogy amint meglátnak, menekülni kezdenek, de nem, fel sem veszik, hogy itt vagyok. Zavartan ácsorgok kicsit, azon gondolkodom, tanított-e bármit ilyen esetre a mesterem, de nem. Hát... Na, jó, akkor

odalépek a tanárnő mellé, és felszólítom, hogy fejezzék be a rongálást.

– Ez nem rongálás – közli velem úgy, hogy rám sem néz, majd egyszerűen odébb sétál.

Aztán hirtelen megáll, és visszanéz.

– Magát küldték a másik helyett? – És ekkor, mintha csak átkapcsoltak volna benne egy gombot, károgós hangon kiabál, még az arca is megváltozik. – *Nézzétek! Nézzétek gyerekek, ő az, pontosan ő az, a hatalom egyik kuttyája, róla beszélek, ő az!*

A gyerekek, akik eddig oda se bagóztak a tanárnőre, most mind felugranak, és krétával dobálnak, de csak játékból, nem nagyon zavar... Amíg a tanárnő is el nem kezdi. Miután az első, a második és a harmadik dobása is majdnem kiveri a szememet, elmenekülök.

Visszamegyek a „házhoz”. Az öreg még mindig előtte ücsörög, éppen próbál rágyújtani egy cigire, de a gyújtója nem működik.

– Megtaláltad őket? – kérdezi, és épp csak szét nem folyik a hangja a sok gúnytól.

Nem szólok hozzá, berontok a „házba”, levetem magam az ágyra. A telefonomon lapozgatom a munkaköri leírásomat, hogy megtudjam, mit tehetek ebben a helyzetben, de semmi használhatót nem találok, minden arról szól, mi van azután, hogy üldözőbe vettem valakit.

A telefonom ekkor megszólal, a főnököm titkárnője.

Azt mondja, a főnök teljesen magán kívül van: – Ezért is nem ő telefonál... – És hogy néztek fel nagyon-nagyon gyorsan a közeli általános iskola Facebook oldalára. Megteszem, és bang, ott vannak az összefirkált laktanyai képek, a tank meg a kamion is, sőt még egy repülőgépronsot is találok.

– Azt hittük, maga a legjobb emberünk – mondja a titkárnő, meg azt is hozzáteszi ásítva, hogy a főnökünk nagyon csalódott, és abban reménykedett, hogy gyorsan megoldom itt a gondot. – Vagy talán vissza akar kerülni az előző állásába? Mi is volt? Metró biztonsági őr?

És azzal bontja a vonalat.

Odébb dobom a telefont. Valami nagyon jó kávéra lenne szükségem, hogy gondolkodni tudjak, de a kávézó már órák óta bezárt.

Remek...

Este csak forgolódom az ágyban, de mint a villámcsapás, jön az ötlet. Alig várom, hogy reggel legyen, még azelőtt elindulok, hogy a kutya felkelne.

Bemegyek az iskolába, a tanárnő munkahelyére. Arra számítok, hogy az igazgató már bent van, de csalódnom kell, az egész hely tök üres, a portás pedig alszik. A diákok is csak fél nyolc után szállingóznak, az igazgató még becsöngetés után sem bukkan fel. Mielőtt a portás megint álomba merülne, azt mondja, az igazgató úr csak tíz után szokott felbukkanni.

Remek... Tényleg remek...

Megvárom.

Az igazgató kövér, mint egy hordó, és éppen benzinkúti szendvicset eszik, miközben belötyögi magát az irodájába. Utána megyek, meg akarom beszélni vele, hogy van ez a tanárnő, és vannak azok a... Ezt még kimondanom is nehéz... Szóval vannak azok a „felbecsülhetetlen értékű emlékművek”, amiket „megrongáltak”.

– Ezek nem emlékművek – véli az igazgató. – Csak egy adag rozsdás szemét, amit nem vitt el innen az állam.

Hát erre most nem mondhatom, hogy igen, egyetértek...

– Meg aztán miért lenne baj, hogy valaki így tanít? A gyerekek *élvezik*, és ez a lényeg – úgy néz rám, mintha párbajozni készülne.

Hát jó, akkor ellövöm az egyetlen muníciómat:

– Amit csinál, az nincs benne az előírt tantervben.

– Az könnyen meglehet. De a kerettantervhez így is tartja magát, onnantól pedig felőlem azt csinál, amit akar.

Az igazgató zsákutca. Otthagynom.

Mikor kimennék az iskolából, a tanárnőt pillantom meg, és a gyerekeket, akikkel készül... nem is kérdéses, hová és mit csinálni. Megkérem őt, ne tegye, hogy értse meg, nem „rongálhatják” meg azokat a... Szóval semmit sem.

A tanárnő most sem néz rám, a gyerek felé fordul:

– Mit tanítottam?

Erre az összes gyerek ugatni kezd nekem, mintha kutyák lennének, zeng tőlük az egész iskola. Jól van, ha háború, legyen háború, elállom a kijáratot, ők azonban teli torokból ugatnak rám, de nem érdekel, hátat fordítok nekik.

Hirtelen úgy érzem magam, mint amikor a metróban dolgoztam, csak állni, miközben mindenki néz, csak állni, *állni, állni, állni*, mozdulatlanul, mint egy szobor, a testem pedig lázad ellene, mozgást akar – az élet mozgás, hát félreállok, kocogni kezdek, majd futni, mindenféle bemelegítés nélkül. Legalább egyszer körbefutom a várost, majd jobb ötlet híján bemegyek a kedvenc kávézómba.

A barna hajú lány rögtön készíti is a kávémat, én pedig leülök vele szemben a pultra, a kezem ökölben, és hirtelen elmondom neki, hogy mennyire igazságtalan ez az egész, hogy nem tudok mit tenni, hát mégsem... *nem tudom...* nem lökhetem őket odébb erővel, gyerekeket, meg egy tanárnőt!

– Ha ez van, hát ez van – mondja a lány. – Látod, én sem idegeskedem, hogy soha nincs itt senki sem. Próbáltam hirdetni a helyet, de nagyon kint van, senki sem jön ide. De ha nem, hát nem.

Vállat von, elmegy... Hogy egy másodperccel később visszajöjjön:

– Ez a tanárnő nem egy vékony szőke? – kérdezi, én pedig rábólintok. – Mert akkor a nővérem.

A kávé forró, de a levegő hirtelen nagyon hideg lesz.

Visszamegyek a „házamhoz”, az öreg természetesen most is ott ül.

– Nem megy, igaz? – kérdezi gúnyosan.

Nem akarok vele foglalkozni, bemegyek a „házba”, bevágom magam mögött az ajtót, de ő tovább beszél.

– Én meg tudnám oldani a helyzetet. Bombabiztos tervem van rá. Vagyis volt, csak pont ekkor jött meg a leszerelő papír.

Nem érdekel, nem válaszolok, ha volna párnám, most a fejemre húznám.

– Meséljek neked valamit? – hallom a hangját. – Az apám katona volt, itt szolgált a határon. Az a tank... Na, az az ő tankja volt. Hónapokig járatták egyhelyben, készen arra, hogy ha megjön a parancs, azonnal támadni tudjanak. Csakhogy a parancs soha nem jött meg, a feletteseik nem voltak elég tökösek, hogy meglépjék, amit meg kellett volna lépni. A tanknak végül felrobbant a motorja, apámat pedig teljesen tönkretette, hogy ott volt ő, meg ott volt a tankja, két ilyen remek fegyver, amit soha nem vetettek be, és nem tett semmit, csak várt. És várt. És várt...

Ekkor mintha busz hangját hallanám közeledni, és valóban: megjön... Ajtónyitás, ajtócsukás... Majd elmegy, és remélem, elviszi az öreget.

Ma sem tudok aludni, és amikor bejön a kutya, jó alaposan megnézem magamnak. A bundája szétáll az egész

napos járőrözéstől, pár perccel később már alszik. Irigységet érzek... Azt hiszem, szeretném, ha olyan lehetnék, mint ő.

#

A kutya ismét korábban kel, mint én, de azt mondom magamnak, nem érdekel... Csak fekszem az ágyamban, nézem a plafont, a gondolataim összevissza kavarnak a fejemben: a kibíratatlan állás a metróban, a városi szoborpark sötét sziluettjei, amiket néha álmomban is látok, meg a mesterem, amint azt mondja, ő akkor is tovább fut, ha már nem látja, akit üldöz.

– Mert hátha ott liheg a következő sarkon.

Arra gondolok, hogy téved...

Meg hogy igaza van...

Meg a barna hajú kávézó lányra...

Meg hogy a legjobb vagyok, és ez éget belülről, és... Hirtelen beugrik, mit kellene tennem. Fogok egy szivacsot meg egy vödröt, felhúzó a futócipőm és -ruhám maradékát, mert az erdő már tönkretette ezeket, és elindulok a „műemlékek” felé.

Telefirkálták őket?

Rendben – akkor én mindet letörlöm.

Megtisztítom a teherautót, a tankot, majd megkeresem a laktanyát, és ott is mindent letörlök a falakról. Odakint szél fúj, hallom, amint a laktanya egész épülete felnyög tőle, sőt, kicsit mintha meg is inogna, egyszerre mozog a környező fákkal. Előkapom a telefonomat, és minden „műemléket” lefényképezek, majd visszamegyek a városba. A kávézóba nem merek bemenni, hát csak leülök egy padra, és az iskola Facebook oldalára feltöltött képek alá odaillesztem a letisztítottakét.

Ennyi.

Felhívom a főnökömet, legalábbis a titkárnőjét, nézzenek fel az iskola oldalára, a titkárnő pedig megígéri, hogy ha a főnökömnek lesz ideje, akkor *talán* megnézni. Azzal persze mindketten tisztában vagyunk, hogy ő lesz az, aki *talán* meg fogja nézni.

A nap hátralévő részében a városban lófrálok, bemelegítek, majd futok kicsit az élvezet kedvéért. A telefonom estefelé szólal meg, a főnököm az, *személyesen*, és rögtön azzal kezdi, nézzem meg az iskola FB oldalát, *de azonnal*.

Új képet töltöttek fel, egy kidőlt Lenin-szoborét, amit bohócnak színezték ki, piros orr, zöld haj, satöbbi. A főnököm teljesen nyugodt hangon kérdezi, ez mégis hogy történhetett meg – és ez a hang sokkal rosszabb, mintha kiabálna. Amit a mai napon csináltam, pont nem érdekli, csakis ez a szobor számít neki.

– Hiányzik a metró? – kérdezi.

Nyilván nem...

– Akkor? – kérdezi, majd leteszi a telefont.

Nem tudom, mit tehetnék, körbe-körbe járkálok az erdő meg a kirendelt házam között. Úgy érzem magam, mintha egy másik világban lennék, hogy vagyok én, és van ez a hely, ahol valamiért ott vagyok, de nem illek bele. És valami mást is érzek... A testem, igen, a testem nem pörög úgy, ahogy kellene neki... Kávét kell szereznem.

Ekkor véletlenül kiszúrom a tanárnőt meg az osztályát. Menetelnek be a fák közé, a gyerekek kettes sorban, a tanárnő pedig előttük megy, vezeti őket, mint egy mozdony. Követem őket, és arról fantáziálok, hogy észrevesznek, szétszaladnak, én pedig futok utánuk, *vadászok rájuk*, és mindegyiküket elkapom... De semmi ilyen nem történik, igazából észre sem vesznek.

vegyék el a hely erejét

Egyszer csak a tanárnő lesétál egy kis mélyedésbe, és vele együtt eltűnnek a gyerekek is. Odamegyek, egy ajtót találok a földben. Bekukkantok mögé, hideg betonfolyosót találok, aminek a falán, mint a zsigerek futnak a csövek. Hallom a tanárnő visszhangját, amint arra biztatja a gyerekeket, hogy *rajzolja-rajzolja-rajzolja* össze az egészet, így vegyék el a hely erejét, és semmisítsék meg az eredeti jelentését: hogy az emberek kasztokba rendezik saját magukat, egyiküket a másik fölé, az egyik parancsol, a másik végrehajt.

Becsukom az ajtót.

A kilincse olyan, hogy ki tudnám támasztani egy ággal.

És ha kitámasztanám?

Ha ez egy iskolai óra, márpedig annak kell lennie, akkor legkésőbb délután négykor véget ér, mondjuk utána fél órával kiengedem őket...

Kitámasztom a kilincset.

Utána egyhelyben futok, legalábbis próbálok, de a cipőm olyan rossz állapotban van, hogy minden lépés kellemetlen, ráadásul nem is érzem magamban a pörgetést. Hát fogom magam, leülök a fűbe, nem sokkal később le is fekszem.

És... egészen megnyugszom, a testem mintha behúzná a kéziféket.

Kávéra vágyom...

Az eget nézem, a felhőket, hogy milyen lassan úsznak tovább.

Belassulok, nem gondolok semmire, és talán pont ezért érzek meg magamban valamit... Vagyis épp ez a baj, hogy nem érzek semmit. Csak ürességet.

Csak üresség van bennem...

Nem tudom elviselni, hát felpattanok, bár közel sem olyan energikusan, mint ahogy pár napja tudtam volna. Az órámra nézek, fél négy van... Kivárjam azt az egy órát? Bár nem is az a kérdés, kivárjam-e, hanem hogy kibírom-e. És nem, azt hiszem, nem, túlságosan kell a kávé, hát kinyitom az ajtót, majd rohanok... *igyekszem* vissza a városba.

Amint belépek a kávézóba, a lány elfordul. Azért odamegyek a pulthoz, kérek egy kávé. *Bármilyen* kávé. A lány annyira kedvetlenül szolgál ki, amennyire csak tud, egyszerűen elém dobja, én pedig azonnal felhajtom, nem érdekel, hogy éget.

Nem tesz annyira helyre, mint vártam... De működőképesebb állapotba kerülök.

– Mind ugyanolyanok vagytok – mondja a lány. – Tudod, mit akart velük csinálni az a másik? *Az elődöd?* Feltörte a laktanya raktárát, összeszedte a rozsdás aknákat, és el akarta rejteni őket a drága „műemlékeitek” közelében, hogy lépjenek csak rá. A gyerekek.

Gondolom, meg akarta ijeszteni őket.

– És te? Mit csináltál velük? – kérdezi, hát bevallom, hogy végül semmit sem. – Csak mert egy órája mindenki őket keresi.

Kinézek a kávézó üvegfalán, és tényleg, emberek kiabálnak egymásnak, rohannak fel-le, sokan be az erdőbe, néhányan ki az erdőből.

Mintha megnyílna alattam a föld, olyan rossz érzés kerít hatalmába: *mi van, ha rájuk záródott az ajtó?* És ez most valahogy zavar, úgy értem... Úgy értem, ha egy piros sapkás srác végigzakózik a mozgólépcsőn, az nem érdekel, de ez a tanárnő... Előttem van az arca, valamennyire a gyerekeké is...

Arra gondolok, hogy be vannak zárva...

A bunkerbe...

Hogy miattam...

Rohanok vissza a bunkerhez, az ajtaja úgy van, ahogy hagytam: nyitva.

Bemegyek, hátha még itt vannak, csak elnézték az időt, vagy akármí, de semmit sem találok, nemhogy őket, a rajzaikat sem. Kóválygok a folyosókon, minden szürke és ugyanúgy néz ki. Na jó, ez reménytelen, visszafordulok – rádöbbenek, hogy eltévedtem. Megpróbálok ugyanazon az úton menni, de idelent lehetetlen a tájékozódás, minden ugyanolyan, és nincs semmi, ami alapján el tudnám dönteni, merre járok.

Ha én sem tudom, akkor a tanárnő sem tudja... Eltévedtek, ebben biztos vagyok.

Remek...

Tényleg remek...

Ekkor rákanyarodom a folyosóra, ami az ajtóhoz visz.

a hír futótűzként terjed

Biztos vagyok benne, hogy van valaki, aki ismeri a helyet, szóval visszafutok a városba, már amennyire még tudok futni, egyenesen az iskolához. A legtöbb ember... szülők kivétel nélkül, itt gyülekeznek, és az iskola egyik ablakán át látom, hogy néhányan felháborodottan ordibálnak az igazgatóval, akinek a kezében remeg a szendvics. Találomra megyek oda pár szülőhöz, hogy én tudom, hol vannak a gyerekek, hogy melyik bunkerbe mentek le, és hogy eltévedtek. A hír futótűzként terjed, fél perccel később már az összes szülő az udvaron tolong, mindenki futólépésben indul az erdő felé. Annyira igyekeznek, hogy még engem is leelőzzenek, bár az is igaz, hogy már járni is alig tudok a szétszakadt futócipőmben.

Elmegyünk a kirendelt házam mellett, rákanyarodunk egy erdei ösvényre, mindenki tetre kész, mindenki meg akarja menteni a gyerekeket... Mikor a tanárnő és a gyerekek egyszer csak ott állnak előttünk.

A gyerekek szemei vörösek, biztosan órákig sírtak.

Pár lassú pillanatig állunk egymással szemben, majd mindenki odarohan a másikhoz, sírnak a gyerekek, sírnak a szülők, és olyanokat hallani, hogy:

– Én sosem akartam odamenni.

– Nem szeretek rajzolni.

– Nagyon félek a fák között.

A szülők egyenként ígérik meg a tanárnőnek, hogy ennek még lesz folytatása, ő pedig azt mondja:

– Csak segíteni akartam nekik.

Mikor másnap reggel mennék kávézni, az üzlet zárva. Pánikfélét érzek... És ekkor meglátom, hogy a közeli házból éppen a barna hajú lány lép ki, kezében pár doboz. Egy autóhoz megy, amin ott egy rakás csomag. Nem sokkal később egy másik nő is felbukkan, sokkal öregebb... Ő is dobozokat cipel, és ő is ugyanahhoz az autóhoz megy. Aztán felismerem, a tanárnő az. Hihetetlen, hogy egyetlen éjszaka alatt ennyit öregedett.

De nem nézem tovább, mert megszólal a telefonom, és személyesen a főnököm gratulál, hogy megállítottam a „rongálást”. Azt mondja, egy vagyok a legjobb emberei közül, büszke lehetek magamra. De én igazából nem nagyon figyelek rá, mert nézem, ahogy a tanárnő meg a húga beülnek az autóba... Aztán elhúznak előttem, itthagyják a várost. Nyilván felsőbb utasításra... A két nő jegesen mér végig, ahogy elmennek mellettem, a főnököm pedig azt mondja a fülemben, hogy élvezzem ki a győzelmemet.

De én csak azt érzem, hogy kávé nélkül egyre nehezebben mozognak a testrészeim, mintha én is berozsdásodnék. Azt hiszem, az lesz a legjobb, ha visszamegyek járőrözni, és már azelőtt megakadályozom az újabb „rongálókat”, hogy nekikezdenének. Már ha lesznek egyáltalán... De erre most gondolni sem akarok.

Zajt hallok, meglátom, hogy a járőrkutya egy nőtényt kerget a házak között, a nőténykutya gazdája pedig kiabálva fut utánuk. Rádöbbenek, hogy párzási időszak van, a kutya nem azért járt el hajnalok hajnalán, hogy járőrözzön, csak a szexet hajtotta.

mennyire üres vagyok

Elindulok az erdőbe, de nem futok, csak bicegek a szétszakadt rongycipőmben, a kezemmel pedig a ruhám maradványát szorítom magamhoz, máskülönben leesne. A munkaköri leírásom minden sorát be akarom tartani, azt tenni, amit elvárnak tőlem, és minden apró dologra figyelni, a földön heverő levelek erezetére, a napfényre, ahogy átsüt a lombokon, a repedésekre a földön, a kilógó gyökerekre, amik sosem létezett lények alakját veszik fel... De bárhoggy próbálom elterelni a figyelmemet, nem sikerül, és kizárólag az jár a fejemben, hogy valójában mennyire üres vagyok. És hogy ezt az ürességet valahogy ki szeretném tölteni, csak nem tudom, mivel...

Elvágom innen, azt hiszem... És talán el is mehetnék... Végül is beadtam a kérvényt, és ha úgy döntenek, akkor el is megyek... De nincs előttem kép, hová kerülhetek, a lábam pedig, ha már úgyis az erdő felé visz... Hát nem tudom...

Magányosan sétálok be az erdőbe.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Konok Péter IMBUSZKULCS

 ligetmuhely.com/konok-peter-imbuszkulcs/

Véget ért a hidegháború, már eléggé régen véget ért, a történészek és politikusok szeretik a precíz időhatárokat, persze azzal is tisztában vannak, hogy a időhatárok mindig esetlegesek, egymásba mosódnak korszakok, terek, életek, de ez sokkal nehezebben kommunikálható, mondjuk hát azt, hogy a hidegháború Fultonban kezdődött, mikor „új vasfüggöny ereszkedett Európára”, és valahol az osztrák–magyar határon ért véget, ahol felspulnizták az addigra kissé már előregedett vasfüggönnyt, akkor persze azt hittük, egyszer s mindenkorra, sokszor hittünk már ilyet, „nem akarok több katonát látni”, de valahogy a háborúk, a határok, a vasfüggönyök sokkal tartósabbak, mint az efféle hitek, és most már látjuk, hogy szépen kiporolták, beolajozták, nagy spulnikra tekerték vasfüggönyeinket (úgy képezem ezeket a spulnikat, mint az óriási kábeldobokat, amikben gyerekként annyira szeretünk hintázni az építkezéseken, ha a munkások már hazamentek), az őrtornyokat is szépen lapjukra szerelték, mint valamiféle inverz IKEA-bútorokat; külön a tetők, a zöld pallók, létrák, reflektorok, minden szépen felcímkézve, akkurát dobozokban, kis zacskóban a szegek, csavarok és csavaranyák, zsanérok, miegymás.

És persze az imbuszkulcs, egy univerzális imbuszkulcs, a mindent nyitó (mindent záró) félelmek kulcsa, a világ egyetlen sörnyítője. Az imbuszkulcs lényeges, az lehel életet a halálos fegyverekbe. Az imbuszkulcs kortalan. A végletekig leegyszerűsített formán nincs miért változtatni. Az imbuszkulcs konkrét.

Illik belénnk.

velünk öregszenek

Talán még az ereszek alatti darázsfészkeket is iktatták („327 darázsfészkek [társas redősszárnyú-darazsak vagy

valódi darazsak (Vespidae)], fészkenként átlag 1000-1500 példány”), zsákokban homok a homoksávból, amit minden reggel és este felgereblyéztek, hogy látszódjanak benne a lábnyomok, és még a lábnyomokat is eltették talán, mert ha az ember egyszer nyomokat hagy maga után, azok mindörökre felhasználhatók ellene, még ha hallgatni jogában áll is, szépen öregszenek ezek a nyomok, velünk öregszenek (mondjuk magunknak, hogy mi is szépen öregszünk), mint ahogy a hidegháború relikviái is szépen öregsznek, látszik a fényképeken, mert egy megrokkant, céltalannak tűnő, rozsdafoltos, metafizikai magányba dermedt háborús masinéria éppen attól groteszk, hogy hiányzik belőle az emberi nyersanyag, a futurista lendület, nem leng, nem suhan, nem csattog, nem dübörög: enyészik – és ez szép, ez a legszebb, amit egy háborús masinériától elvárhatunk.

Jót tesz neki a málló, sárgás fény, a vastagodó időn áthatoló, fakuló félhomály.

A mi saját hidegháborúnkat is elhelyezték valahol, talán az Alföld valami eldugott zugában, egy szép nagy raktárban. A falhoz támasztva sorakoznak a gereblyék, vállfákról, naftalinszagúan lógnak az egyenruhák, az esőköpenyek, a tisztára pucolt távcsövek, meg persze a géppisztolyok a hozzájuk való lőszerrel. Jól záródó, légmentes dobozokban a paranoia, az elnyomás, a sótlan irigység. Nagy fémhordók, rajtuk a felirat: “Vigyázat! Rendőrállam!” Mert nem olyan ártatlanok ám ezek a relikviák, nem kedves, arcukat az őszi napfénybe fordító öreg veteránok, akik régi csatákról és régi sebekről puszognak egymás között a padon, csonkolt lábukat-karjukat melengetve, nem: hiába a ráncok, a sérülések, a savanykás elmúlásszag.

Meghatódnunk rajtuk nem kell.

Mindig lesz, aki felveszi a ruhákat, géppisztolyt ragad, és felmászik az őrtornyokba. Akarat is lesz rá. Mindig lesz, aki azt mondja: ideje elkezdni kicsomagolni, letekerni, összeszerelni, elegyengetni, áramot vezetni bele. Ideje kinyitni a dobozokat, új életet lehelni a meggémberedett masinériába.

Mikor reggelenként, fogmosás közben a tükörbe nézek, néha úgy érzem, hogy magányos vagyok, mint egy szovjet parancsnoki bunker. Azután mégis mindig nekilődül egy-egy új nap.

kép | **Martin Roemers: A hidegháború emlékei** című képsorozatból, lensculture.com

Z. Karvalics László A SZÉPSÉG GEOMETRIÁJA

 ligetmuhely.com/z-karvalics-laszlo-a-szepseg-geometriaja/

Az időtlen műalkotás csak akkor hozhat működésbe valamiféle polifóniát és kapcsolódhat össze külvilági dallamokkal, ha van saját, felismerhető és átélhető, autonóm belső szerkezete. Motívumokkal, kapcsolatok hálójával, bejárési utakkal, kontextusokkal, rímekkel, ellenpontokkal és térvizonyokkal.

A kép, amelyben gyönyörködni kezdünk, efféle jószág. A perspektívának a reneszánsz festéssel beköszönő rendje és élménye végelethatatlan körútra indítja az elméhez kapcsolt szemet, amely felfedezi és egyre többféleképpen veszi birtokba a látványt, mintázatokat keresve és jelentéseket fürkészsze a részletekben és az

egészben – még ha az pusztán csak egy puritán, keskeny szobabelső is.

A szemléltetést lerohanják a téglalap-forma variációi. Függetlenül a falakkal és a padlóval, meg az utcafronti ablakkal és a fűtőtesttel, vízszintesen pedig az oldalsó falnyílással és a vele párhuzamos asztaltetővel. Teljes téridőben azonban csak a két, egymással felelő ablak, valamint a radiátor és a kívülről érkező fényt felerősítő asztallap rajzol körül. A padlónak és a falnak ugyanis levágott a vége, s mivel a plafont sem látjuk, beszorulunk az ajtókeret alá: az egyik kitüntetett irány a „lefelé” lesz. S hiába kicsi a tér, valójában szinte minden téglalap „szétfolyó” rombuszá torzul a perspektíva pörölycsapásai alatt – hiába pihenhet meg olykor egy-egy illékony pillanatra a tekintet a négyzet-formákon, amelyet a szemközti ablak hat kazettájában és a szék ülőkéjében talál meg, valamint a két, majdnem hivalkodóan op-artos rácsmintán, a radiátorén és a falnyílásán.

zsigeri nyugtalanság

A látszatra tökéletes mértani rend mögött azonban másfajta feszültségforrás is munkál: az egyenesek itt-ott alig érzékelhetően elcsúsznak a síkjuktól. A brandenburgi mesteremberek nem színtézték ki rendesen se a fűtőtestet, se a szemközti falon a dugalljat. Egészen enyhén csálé az asztal lába is. Nem olyasmit érzünk, mint Van Gogh három változatban megfestett *Hálószoba* (a katalógusokban: Szoba Arles-ban) című képe láttán, ahol minden egyenes kilép a síkból: noha az ágy meg a faliképek és néhány berendezési tárgy mellett ott is van asztal, szék és hat kazettás ablak, mégis fülledt, zsúfolt és széteső világban járunk. Roemers letisztult szobabelsője viszont zsigeri nyugtalanságot ébreszt: még az asztal és a szék alatti sötét foltokkal is, amelyekben akár Radnóti vadlibáinak „rozsdás, merev füvekre” ejtett árnyéka is felidéződhet a *Járkálj csak, halálraitélt!* című versből.

S hiába vannak kevesen, a tárgyak és a formák nemcsak felelnek egymással, hanem mesélni is kezdenek. A polgári szalonokból átmentett, szépen felrakott pasztellszínű tapéta fitymálva nézi az igénytelen asztalt és az inkább irodába illő széket. A két muskétás szemben: az ablak a fény, a radiátor a meleg hozója, s ha van pozitív pólus, akkor az a tőlünk legtávolabbi sík. A világosbarna mindent ural, de az egyetlen kék tárgy, a szék lecövekeli középre a tekintetet, megrajzolva a második kitüntetett irányt az ablaktól a szoba közepéig – és vissza.

Az a kék ülőfelület, a tér közepétől kicsit jobbra, kétségtelen az a súlypont. Mert ha a kép szól valamiről, akkor azokról, akik onnan most hiányoznak. A szoba, amelyik mostanra eszköztelenül megörökített fényírói műtárggyá lett, egykor ugyanis politikai foglyok családtagjait és látogatóit fogadta. Így abban a pillanatban, hogy életre keltjük szellemkép-szerűen ki-be járó, arctalan emberekkel, megnyitja számunkra a harmadik kitüntetett irányt: a széktől a bal oldali falon, az elhúzható rács mögött megnyíló ablak felé, ahol megtört tekintetek fürkészik rég látott szeretteik vonásait a fal túloldalán. Ha azt hittük, hogy „belül vagyunk”, az ablakon túl pedig a „kint”, akkor tévedtünk: félúton vagyunk, mert az igazi „bent”, az ott van balra. De a fogság burája itt, a két világ határán is ránk borul, sőt, ha kilépünk innen, kint is bent van: aki nem ül, az sem menekülhet.

A berlinihez hasonlíthatott a budapesti, meg a talán bukaresti látogatóhelyiség, a moszkvaitól nem remélünk ennyit. Fekete autók az utcán, diadalmas szalagcímek az újságokban. Elfüggönyözött ablakok. Egy szoba, két bútor, és rács a falon: Kelet-Európa a második világháború után. Megtiport sorsokkal, ahol „*semmiért vesztek el álmok / mint a zálogban hagyott ruhák.*” Amikor a képet nézzük, játsszuk le vagy képzeljük mellé az apjuk szabadon engedésére váró Sztevanovity-fivérek dalát, a *Volt egy táncot*. Mert ahogy az egykor érintettek „*börtönön, magányon, reményen át*” megőrzött kötődéseinek erejéből és emberi méltóságuk újraszerkeszthető szilánkjából múlttá lett a rettegés, úgy esztétizálja történelemmé a műalkotás is a hajdanvolt rémálmot. Amikor a kiszolgáltatottságra és szenvedésre kárhoztatottak „*már nem kérik senkin se számon / az elrabolt évek sorát*”, abban a ki nem törölhető, de túlélhető és feldolgozható fájdalom rezeg. Dallama is van: a vonósok közül kiindázik egy finom trombitahang a legvégén, mint amikor alakot ölt a megfoghatatlan. Aki olyankor egy kicsit sír, az meg is tisztul, és meg is ért valamit a világból, meg József Attilából is: „*Majd a kiontott vértócsa fakó lesz / s mosolyra fakaszt mind, ami ma bánt, / majd játszunk békés állatok gyanánt / és emlékezni s meghalni is jó lesz.*”

Félrebillent nagy kockafej,
kiszervedett téglatest.
A kommunista jéghegy csúcsa
kétszintes és szögletes.
Nem akad fenn benne élő
(madárnak, halnak sincs jele).
Nem vasököl pusztította,
az enyészet verte le.

Ház táj nélkül önmagában:
Tarkovszkij-vízió.
Minek épült, már nem számít,
arra még ma is jó,
hogy a múltad – ki itt belépsz –,
bármilyen volt,
tényleg végképp eltörölje.

Láttam a házat az Etnán,
melyet tömör kő lakik;
az elöntött falut Erdélyben
– s a pokol más zárványait.

Ez itt viszont a semmi ideája;
letisztult formában: nemlét.
Holtnál holtabb tenger,
mit a Sztűx etet,
vizébe oldva sok ezernyi emlék –
A semmit is ábrázolni lehet.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Szirmai Panni BRINGALAGÚT

 ligetmuhely.com/szirmai-panni-bringalagut/

A földalatti kerékpáros alagút régóta létező városi legenda. Vidéken is van ilyen, mondják, hogy úgy volt, de senki sem tudja, valóban igaz-e. A fennmaradt szövegváltozatok és a lehetséges források összekuszálódott hálózatában még évekig felbuknának olykor valós tények töredékei. Valaki más hallott róla, tehát igaz. Ha többen is, még igazabb. A városi legenda természetéből adódóan felfejthetetlen, mennyi a valóságtartalma, az alapja lehet (elferdített) történelmi esemény, családi legendáriumból a közösség eredetmítoszává csontosodott elbeszélés vagy félrehallott beszélgetés-foszlány. Ez a csatorna is ilyen, teljesen hihető történet. A várost átszelő nagy folyó alatt metrót is tudtak vezetni a mérnökök, miért ne lehetne egy sokkal egyszerűbb, nem kötőpályás jármű

közlekedésére alkalmas alagutat építeni?

Az elbeszélések szerint a rakparton emberemlékezet óta lelakatolva rohadó bunker-bejáratok közül az egyik az alagútba vezet. Több bejutási kísérletet is számon tart a néphagyomány, a kerületi cserkészcsapat, sőt a barlangász-egylet is megpróbálta, de hiába. Így a történet tovább él, a pletyka hatásmechanizmusait követve fejlődik. A lakosok fizikai erőnlétét szem előtt tartó pártfunkcionárius régi vágya valósult meg, vagy a magas elit gyerekeinek szánták a földalatti bicikliutat? A részletesebb elbeszélések szerint hideg neonfény világítja meg a kerékpáros alagút alig két méter széles sávját. Abban a legtöbb elbeszélő egyetért, hogy a folyó alatt keresztben áthaladó alagút nyílegyenes betonpanelelkekkel borított, a felülete nem csúszós, bár a környezet télen-nyáron hűvös, nyirkos. A tervezők gondot fordítottak a szellőztetésre is, sőt elrugaszkodottabb történetek szerint az útszakasz felénél afféle napfénytetőn lehetett alulról feltekinteni a zavaros vízre. A tropikáriumi érzést az ötven méterenként felállított frissítő-pontok csak fokozták, ahol import ananászlét és frissen fejt kecsketejet szűrcsölhetett a megfáradt kerékpáros.

Arról megoszlanak a vélemények, hogy saját vagy köztulajdonban álló drótszamárral lehetett igénybe venni az alagutat. Egyesek szerint a bicikliket a város szintén titkos pontjain lévő telephelyekről, az erre rendszeresített liftek szállították a mélybe. Vadabb verziók a földalatti pályán – szigorúan zártkörű – kerékpárversenyekről számolnak be. Mások tudni vélik a helyezettek névsorát is, de ez már a fantázia nehezen követhető útjaira vezet. Van, aki emlékeiben kutatva homályosan fel tudja idézni, hogy egy alkalommal biciklis esküvőt tartottak az alagútban, ahol az egész násznép átkerekezett a folyó alatt. A részletek persze homályba vesznek, arról például nem szól a fáma, hogyan zajlott az ünnepi vacsora.

Az esetleges atomtámadás során a sportolók és az amatőr, kedvtelés-ként kerekező felhasználók egyaránt biztos helyen tudhatták a kerékpárjukat és saját magukat, feltéve, ha a támadás alatt éppen az alagútban tartózkodtak. A létesítmény társadalmi szükségességét mi sem bizonyítja jobban, mint a nép körében elterjedt számos elmélet a kerékpárpálya létezéséről. Ami nincs és nem is volt, de lehetett volna.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Victor András „FELSZABADÍTÓ” SZOVJET HADSEREG

 ligetmuhely.com/victor-andras-felszabadito-szovjet-hadsereg/

Martin Roemers: *Relics of the Cold War* c. fotoalbumának egyik képén egy szovjet MiG vadászpilóta repülőgép testének felhasználásával készült emlékmű látható, amely a hajdani NDK-ban (a Drezdától 20 km-re lévő Grossenhain mellett) áll egy réten. Az emlékművön felirat is van, de abból a fotón csak két szó olvasható: a „szlava” (‘dicsőség’) és a „szovjetszkoj”. Vagyis nyilvánvalóan a hős szovjet pilótának állított valamikor emléket az alkotó.

A „dicsőséges, felszabadító szovjet hadsereg”-re utaló emlékmű, tábla, felirat nálunk is van ezernyi. S lépten-

nyomon felszínre jönnek az ellenérzések is velük szemben. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a közgondolkodásban – esetenként a szakmában is – milyen sok a tisztázatlan kérdés, az előítélet és sztereotípa, vagy akár a tudatos feszültségkeltés is: hogyan kell „minősíteni” a Vörös Hadsereg 1945-ös magyarországi szerepét. Felszabadítás? Elfoglalás? Katonai győzelem? Megszállás?

1) Hosszú évekig tanítottam az ELTE Kazinczy utcai épületében, amely a hajdani budapesti gettó területén van, közvetlenül a 20. sz. elején épült (gyönyörűen szecessziós) ortodox zsinagóga mellett. Általában az Astoria metróállomás felől gyalog mentem oda, így szinte mindig pillantást vehettem a mintegy ötven évvel korábban épült Dohány utcai „nagy zsinagóga” bejáratára, s elsétáltam a Wesselényi utcai árkádsor előtt, amely mögött – a kertben – lényegében temető van. Azok nyugszanak itt, akik a vészkorszak idején ebben a gettóban lelték halálukat. Fegyvertől, éhségtől, betegségtől. Maga az árkádsor valamikor az 1930-as években épült; az idő tájt, amikor az I. világháborúban a fronton elesett zsidó katonák emlékét őrző *Hősök temploma* is.

Az árkádsor egyik oszlopán emléktábla áll:

A fasizmus idején itt volt a budapesti gettó egyik kapuja.

A felszabadító szovjet hadsereg 1945. január 18-án lerombolta a gettó falait.

Nem sikerült kinyomoznom (s a táblán sincs információ arról), ki(k) és mikor helyezték el a kis kőtáblát. A szövege azonban arról árulkodik, hogy vagy a Rákosi-, vagy a Kádár-korszakban.

mire haragudott ennyire?

Valamikor a '90-es években valaki az éjszaka leple alatt kalapáccsal összetörte az emléktáblát. Mi motiválhatta a kalapáccsos embert? Alig hihető, hogy egyszerűen a rombolás szándéka. Talán antiszemita gyűlölet vezette, de hát ha valaki ebben a városnegyedben valami zsidókkal kapcsolatos értéket akar tönkretenni, az milliónyi, ennél a táblánál ezerszer fontosabbat is talál. Legvalószínűbb, hogy az illetőnek nem is a zsidókkal volt baja, hanem magával az emléktáblával, a szövegével. A szövegben belül vajon mire haragudott meg ennyire?

Azt nem hitte volna el, hogy itt volt a gettó vagy hogy szovjet katonák rombolták le a gettó falait? Minthogy vitathatatlan tény: a gettó ott volt, s azt is értelmetlenség lenne tagadni, hogy tényleg szovjet kiskatonák döntötték be a gettó kapuját és falait, ez a föltételezés értelmetlen.

Az igazi magyarázat az lehet, hogy az illető nem tekinti 1945. február 12-ét Budapest felszabadulásának, s nyilván április 4-ét sem Magyarországnak. Így a Vörös Hadsereget sem tekinti „felszabadítóknak”. Őt olyan mértékben felháborítja, hogy a szovjet hadseregnek szinte állandó („eposzi”) jelzője – epitheton ornansa – a „felszabadító”, hogy mérgében erre a – ráadásul kegyeletsértő – rombolásra vetemedett. Legyünk tudatában, hogy ennek az embernek nagyjából igaza van, s biztos, hogy ezrek és ezrek egyetértenek vele. (Nem abban, hogy össze kell törni egy emléktáblát.)

Az illetékesek azonban gyorsan cselekedtek. Rövid időn belül újrafaragtatták az eredetivel hajszálpontosan egyező emléktáblát, s vissza is erősítették ugyanoda. Egy kis változtatás azonban mégiscsak történt a helyreállításban. Az emléktáblához valahonnan hátulról, az épületek felől vékony fedett vezeték húzódik, amely bebújik a tábla mögé. A vak is látja, hogy olyan szerkezetet építettek be, amely egy esetleges rongálás, a táblát ért erőszakos behatás esetén azonnal riasztja az őrköt, vagy felvételt készít az elkövetőről, vagy...

Nekem azonban nem ezzel a biztonsági szerkentyűvel van gondom, hanem hogy a széttört emléktáblát változatlan szöveggel faragtatták újra. Miért nem módosították a szövegén úgy, hogy az továbbra is kifejezze a gettó felszabadítását mint lényegét, de ne irritálja azokat, akik hallani sem akarják a „felszabadító szovjet hadsereg” kifejezést? Írhatták volna az új kőtáblára, hogy

„Itt volt a budapesti gettó, amelyet a szovjet hadsereg 1945. január 18-án felszabadított”.

Hiszen – lássuk be! – itt nem az a fő mondanó (ebben a konkrét esetben végképp nem), hogy milyen generális jelzővel látjuk el („összességében”) a Vörös Hadsereget, hanem hogy ők döntötték le a gettó falait, s tették ezzel szabaddá az oda összegyűjtött zsidókat. Mert azon valóban lehet – és kell is – vitatkozni, hogy a szovjetek

Magyarország felszabadítói voltak-e vagy sem, de hogy a gettót ők szabadították fel, az vitathatatlan tény.

Miért nem valami ilyen megoldást választottak a tábla helyreállítását megrendelők? Talán dachból? Vagy rosszul értelmezett hagyományörzésből? (Hát maga az emléktábla lett volna fontos számukra, s nem az, hogy felhívja a figyelmünket az emlékezés fontosságára?)

sztereotip jelzős szerkezet

Ezzel az emléktáblával tehát kétszeresen is baj van. Akármikor is helyezték el eredetileg, nem voltak bölcsek a szöveg megfogalmazásában. Talán politikai engedelmességből alkalmazták az akkor szinte kötelező, sztereotip jelzős szerkezetet; talán már annyira megszokták, hogy észre sem vették, hogy a *felszabadító* jelző itt még akkor is irreleváns, ha egyébként igaz.

Ne felejtsük el, hogy gyerekek százezrei évtizedeken keresztül énekelték az „Indulj az útra” kezdetű, lendületes mozgalmi éneket, amelynek a refrénje így szól:

*Érctorkok harsogva zúgják a szélnek
felszabadítónk hősi nevét.*

De a rendszerváltás utáni helyreállítóknak már nincs ilyen mentségük vagy magyarázatuk. Ők végképp nem voltak bölcsek. Márpedig az efféle bonyolult, több szemszögből is értelmezhető – s ráadásul politikai érzékenységeket sértő – helyzetekben éppen komplex és differenciált látásmódra, valamiféle bölcsességre lenne szükség.

2) A Wesselényi utcai emléktáblánál neuralgikusabb pont Budapesten a Szabadság téri szovjet emlékmű és főleg annak felirata:

Dicsőség a felszabadító szovjet hősöknek

A hazai (szélső) jobboldal képviselői többször is próbálkoztak az emlékmű (vagy legalább a felirat) megrongálásával vagy eltüntetésével. Budaházy György 2005-ben vésővel akarta eltüntetni az obeliszkről a szöveget, s a Jobbik 2015. október 23-án is az emlékmű megrongálását tervezte.

Természetesen elfogadhatatlan vésővel-kalapáccsal nekimenni egy emlékműnek, főleg ha az egyszersmind síremlék. Legalábbis az volt. Budapest ostromában elesett vöröskatonák nyugodtak alatta. Egy már 1945-ben megszületett törvény értelmében a főváros más részeiből is ide temették az elesett szovjet katonákat, de – úgy tudjuk – 2002-ben a maradványokat innen elvitték egy temetőbe. A hadisírok ápolásáról szóló, 1995-ben kötött kétoldalú megállapodás alapján azonban valamiféle védettséget továbbra is élvez az emlékmű.

De hát a gettó-emléktábla példájából már tudjuk, hogy alapvetően ezzel a „felszabadító szovjet” kifejezéssel van baj. Ez „veri ki a biztosítékot”. És lássuk be: annak tükrében, hogy ugyanaz(?) a hadsereg később évtizedekig megszállva tartotta Magyarországot, elég paradox őket felszabadítóknak nevezni. Csúnya csúsztatás, hogy ezek a kiskatonák „minket felszabadítottak”. Nem szabadítottak fel senkit (a gettón kívül!); harcoltak a németek ellen, s így – minthogy Hitler szövetségese voltunk – ellenünk is. És ők győztek. De nem értünk győztek, hanem ellenünk. Egy pillanatig sem gondolom, hogy akár egyetlen „orosz” kiskatona fejében is megfordult a gondolat, hogy ő most valakiket felszabadít.

velünk szemben győztes

A Budapestet elfoglaló, s aztán a német csapatokat egészen Berlinig visszaszorító Vörös Hadseregnek többféle jogos jelzője is lehet. Minthogy Magyarország hadban állt a szovjetekkel, a lényegét legjobban megfogalmazó jelző az, hogy *győztes*. Velünk szemben győztes. Aki minket leverte, legyőzött. Minthogy azonban 1944 márciusa óta német megszállás alatt álltunk, valami formai igazságtartalma annak is van, hogy felszabadítottak a német megszállás alól. De ez utólagos belemagyarázás, hiszen Magyarország jóval a német megszállás előtt (1941-ben) hadat üzent a Szovjetuniónak. A szovjet csapatok nem a német megszállása miatt jöttek ide, hanem mert évek óta harcban álló, fegyveres ellenségek voltunk. Nyilvánvaló, hogy a szovjetek célja távolról sem a mi felszabadításunk volt, ezerszer inkább a legyőzésünk.

Egészen más oldalról is megkérdőjelezhető a szovjet hadsereg „felszabadítókénti” megnevezése azon az alapon, hogy – bár csak egy viszonylag szabad és a demokrácia lehetőségét felvillantó időszak után! – a győztes hadsereg átlényegült megszálló hadsereggé. Vagyis utunk az egyik megszállásból a másikba vezetett. Fekete humor jelezte a helyzet abszurditását pl. olyan újsághírek (nem viccek!) formájában, hogy „Az ideiglenesen

hazánkban tartózkodó szovjet csapatok tisztjeinek ünnepélyes keretek között öröklakásokat adtak át”.

Az már a történészek dolga, hogy megvitassák: valóban egyenesen követte-e a németeknek való alárendeltséget az „oroszoknak” való alávetettség, vagy az utóbbi már egy másik korszak.

Jól tudjuk, hogy ez az egész „felszabadítózás” fontos verbális eszköze volt a „szovjet blokkhoz” tartozás – már ’47-ben kezdődő, s aztán igencsak fokozódó! – jelzésének. Politikai okok miatt háttérbe kellett szorítani a közgondolkodás minden területén, hogy Magyarország közel négy évig hadban állt a Szovjetunióval, fegyveres ellenségek voltunk. S ennek érdekében éjjel-nappal, szóban-írásban, prózában-versben, szünet nélkül harsogni kellett a gondolatot, hogy mi „testvérek, szövetségeseink” vagyunk, s hogy ennek a szövetségnek az teremtette meg az alapját, hogy ’45-ben a szovjet hadsereg felszabadította Magyarországot a német megszállás alól. Ezt teljes igazsággal el lehetett hitetni csak úgy lehetett, hogy minden lehetséges (és lehetetlen) helyen sulykolták. Ezért készültek a szobrok, emlékoszlopok, emléktáblák, lendületesen énekelhető mozgalmi dalok, elnevezésükben ezt hirdető szervezetek stb.

Elterjedt vélekedés szerint egy totalitárius rendszer vezető ideológusa mondta: „ahhoz, hogy egy hazugságot az emberek igazságnak tekintsenek, elegendő azt sokszor mondogatni”. Ez a „felszabadító szovjet hadsereg” mottójú történet lényegében erről szól. Arról, hogy milyen óriási veszélyei lehetnek a dolgok leegyszerűsített, egy-szemponthú értelmezésének. Akár nemzedékek gondolkodását is eltorzíthatja a hazugság, mikor egy részigazságot fő igazsággal ismételtünk.

3) Van még egy – talán ma már kevésbé ismert – példa a feszültséget okozó „felszabadító” emléktáblákra. A „Magyarország felszabadításának napja” második évfordulóján, 1947. április 4-én felavatott Gellért-hegyi Szabadság-szobor nőalakja előtt-alatt – a középső posztamensen – is állt egy megmintázott szovjet katona. Géppisztollyal a vállán, usankával a fején, zászlóval a kezében. Az volt a felirata, hogy

A felszabadító szovjet hősök emlékére a hálás magyar nép

Ez a szobor azonban 1992-ben a Memento Szoborparkba került, helye a Gellért-hegyen (egyelőre) üres. Ezt a szobor-kérdést az illetékesek valahogy „megoldották”.

*

De hát mi legyen a Szabadság téri szovjet emlékművel, s a sok-sok hozzá hasonló – a „létező szocializmus” évtizedeiből itt maradt – szoborral, felirattal, utcanévvel, emlékművel? Mint látjuk, egy részüknek már eldőlt a sorsa, mert a méltatlanság és rossz-emlékűség okán az illetékes hatóság eltávolította azokat; „száműzte” a Memento-parkba, átkeresztelte, vagy egyszerűen csak leszerelte, eltüntette, átfestette stb.

És ez is érthető alapállás. Elfogadható a motivációja, a *hárítás*, hogy nem akarja látni-hallani a múlt szégyenteljes emlékeit. Aki ezt a „megoldást” választja, annak az jár a fejében, hogy „nem akarok foglalkozni vele, nem én csináltam, semmi közöm hozzá”. A múlt sötét foltjaival kapcsolatban lehetséges egy másik pszichológiai stratégia is: az elfojtás. Amikor az illető még az emlékezetből is szeretné kitörölni a büntudattal járó eseményt. (A Szabadság téri „német megszállási” emlékmű felállításában mindkét stratégia tetten érhető.)

De kellő bölcsességgel másképp is viszonyulhatnánk történelmi múltunk „fekete” foltjaihoz. Szembenézve, értelmezve, feldolgozva. Egyáltalán nem biztos, hogy jó a fájó pontokat eltagadni, elfelejteni, kitörölni. Hiszen még tanulhatunk is abból, hogy ha elénk kerül az utcákon-tereken egy „dicsőség a szovjet katonának” jellegű emlékmű,

akkor megállunk, elgondolkozunk, minden oldalról körüljárjuk a témát, elkerüljük az egyoldalúság csapdáját, kérdezzünk, vitatkozunk, meggyőzünk és engedünk, elfogadunk más látásmódot, más értékrendszert.

És aztán szelíd bölcsességgel elfogadjuk, hogy ilyen kort is élünk, ilyenek is voltunk.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Novák Gábor ROZSDAMARTA BLUES

 ligetmuhely.com/novak-gabor-rozsdamarta-blues/

Drótszál döf a tenyeredbe, szögesdrót szaggatja a ruhád, mintha a kerítés is azon volna, hogy visszarántson a valóságba, amelyből menekülnél, egyre csak menekülnél – bőröd és inged foszlányait hátrahagyva zuhansz a porba, ujjad begyéből vér buggyan, alkarodon tátott száj a seb – a fájdalom tompán, elmosódva hatol a tudatodig.

Feltápáskodsz, fél mozdulattal elmázolod arcodon a porral kevert vért – előtted a tarra vágott búzamező, azon túl újabb drótkerítés, mögötte a titokzatos más-világ, az elhagyott lőtér – a holdfény csalóka perspektívákat teremt, egymásba csúszik az itt és az ott, úgy érzed, elég kinyújtanod a kezed, hogy megérintsd a megroggyant őrtornyot, a ferde betonoszlopokat – nagy levegőt veszel, és nekiiramodsz, rohansz a nyári alkonyatba süppedt tájba.

Apáddal gyakran jártatok erre, bebarangoltátok az elhagyott lőtér minden zegét-zugát, ahogy a munkából hazaért, bekukkantott hozzád, *kész a leckéd, kisbaka?*, persze hogy kész volt, a legszárazabb algebrát is örömmel bifláztad, mert ott sejlett mögötte a kalandozás ígérete.

férfidolog, anyukám

Gyorsan bekaptatok valami hideget, épp csak annyit, hogy ne korogjon a gyomor, aztán már indultatok is, anyád, ha nem volt éppen délutános, csak perelt veletek egyre, fújta idegesen a cigarettafüstöt, cibálta pongyolája szárait, *mire jó ez a csavargás?*, ti meg összekacsintottatok, cinkosan, *férfidolog, anyukám, úgysem értheted.*

A lőtér különös volt, izgató és bizarr birodalom, mindig kínált valami újat, valamit, ami egy kiskamaszban fellobbantja

a lelkesedés lángját – félig betemetett lövészárkokban bolyongtatok, mint egy labirintusban, máskor torokfájásig próbálgattátok egy elhagyott hangárban a visszhangokat – volt, hogy szatyorba gyűjtöttétek és kilószám cipeltétek haza az üres-rozsdás lőszerhüvelyeket, mint valami különös fém-növény elhullatott terméseit, máskor borzongva turkáltatok a sem ember, sem gép arcot formázó, elhajigált gázmaszkok között, de a kedvenced a tank maradt.

A rozsdás, repesz-szaggatta T-55-ös úgy állt a lőtér közepén magában, monumentálisan, mint egy történelem előtti fémszörnyeteg, amit elfelejtett magával sodorni az özönvíz. Sokszor csak bámultad a monstumot, és hagytad, hogy vad gondolatok villózzanak át agyadon – az égnek meredő ágyúcsőben unikornisszarvat vagy mamutagyarat véltél felfedezni, a kerekek nélküli tengelyvégek láttán kurta rovarlábak jutottak eszedbe – és néha olyan sokáig nézted a páncélzaton csúfkodó lyukakat, hogy sebbé váltak képzeletedben, és megláttad a kicsorduló, rozsdával kevert vért.

Máskor nem elégedtél meg annyival, hogy bámuld a roncsot, felkapaszkodtál rá, bemásztál a lövegtoronyba, jóleső borzongással húztad végig kezed a botkormányon, a különböző kapcsolókon és karokon, hiszen ha működne..., apád pedig, mintha olvasna a gondolataidban, hazafelé meglapogatta a hátad, *egyszer még helyrepofozzuk azt a vasat, rendben?*

Az idill a tavasszal együtt ért véget, egy nap hiába vártad, apád nem jött haza. Ott maradt utána a fogkeféje, munkásbakancsa, papucs, a tegnapi sportújság és az embernyi úr meg a csend, hiába rohantál anyádhoz, hiába vágattál végig a falun, fellármázva a rokonokat, zavartan félrenéztek, motyogtak valamit, aztán nagy hirtelen,

feltörő szájalom-rohamukban, megsimogatták az arcodat – apád elment, ennyi volt, amit ki tudtál szedni belőlük – elment messzire, és nagyon sokáig nem jön haza.

ne tudd, hova tűnt apád

Attól a naptól kerülted ismerőseidet, megutáltad sajnálkozó pillantásaikat, úgy érezted, kedvességükkel próbálnak megvesztegetni, hogy véletlenül se tegyél fel kérdéseket – maradj csak, fogd be a szád, ne tudd, hova tűnt apád. Ezt ismételtetted, míg feküdtél a szobádban, hallgattad anyád távoli, fel-felbukkanó sírását és párnába sziszegett szitkait.

Eljött a nyár, a szünet, rád szakadt tengernyi, tétlen pillanat, a lőtérre egymagadban jártál, de töltényeket nem gyűjtöttél, a tankba nem másztál be – csak szemlélő voltál, céltalan, átutazó idegen. Hiszen a kaland mit sem ér, ha nincs, akivel megoszthatod.

Egy forró, júliusi délutánon, mikor csatakosan-mezítlábasan befordultál az udvarotokba, a szíved nagyot dobbant – férfihang szűrődött a konyhátokból, és szólt a rádió, amit azóta egyszer sem kapcsolt be senki, egy mámoros pillanatig azt hitted, apád tért haza, rikoltva nyargaltál át az udvaron, robbantál be a házba, aztán megtorpantál, arcodból kiszaladt a vér. Egy fél-idegen férfi ült az asztalnál, könnyökölt, szürcsölte a levest, mikor észrevett, felemelte verejtékező, kopasz fejét, anyádra pillantott, aztán rád, *tán elmondhatjuk neki*. Te pedig csak álltál megsemmisülten, és magyarázat nélkül is tisztában voltál mindennel.

Az első perctől gyűlölted az idegent. Ha kényszeredetten váltottatok pár szót, igyekeztél leplezni érzelmeidet, próbáltál közömbös és távolságtartó maradni, esténként, miközben a fal túlfelén anyád és a betolakodó az ágyat nyikorgatták, gyilkos dühvel majmoltad a férfi gesztusait, tükör előtt öltötted magadra arcának ostoba vonásait. Tudtál róla mindent, hangyaszorgalommal gyűjtötted össze a morzsákat a betolakodó eddigi kudarcairól, hogy méhészkedni próbált, és hogy súlyos pénzeket fizetett néhány méhtetűvel fertőzött kaptárért, hogy fuvarozni szeretett volna, de a kéz alatt vett, műszaki nélküli teherautójában öt kilométer után eltört a henger, és úgy kellett hazavontatnia a tragacsot. Az idegen tompa eszű volt, kapzsi és sikertelen, mégis ott feküdt anyád mellett, használta apád papucsát, és verejtékszaggal bűzölögte tele a lakást. Érthetetlen, ezért félelmetes sikerében apád meggyalázását láttad, tudtad, bosszút kell állnod.

Az alkalom nem sokáig váratott magára, egy késő augusztusi este, mikor hazaértél, az udvaron kupacokba hordott fémhulladék, az előszobában zeneszó és alkoholszag fogadott, anyád a konyhában cigarettázott, hüvelykujjával a homlokát dörzsölte, és hallgatta, ahogy a betolakodó részeg-vörös fejjel próbálja túlülvölneni a gép-zenét, *mert ez az igazi üzlet... ott hever szabadon... inkább én szedjem össze, mint egy koszos putris...*, észre sem vett téged, borosüvegét az asztalhoz csapta, és *a legnagyobb biznisz... egy egész tank! Van benne harminc tonna vas...*

A félig földbe süpped acélhegy volt az utolsó horgony, amely apád valóságát a tiedhez köti, ha a betolakodó feldarabolja, oda a remény, hogy valaha is találkozzatok.

Sorra gyulladtak a köztéri lámpák, az aszfalt kezdte visszalehelni a nyári nap melegét, zsebedben apró csörgött, előtted kivilágított telefonfülke állt. Gondolkodás nélkül léptél be a felforrósodott üvegkalitkába, és emelted le a kagylót.

A rendőrök elvitték az idegent, *egyelőre csak kihallgatásra* – alig vártad, hogy véget érjen a nap, gépies mozdulatokkal segítettel anyádnak, hallgattad meg-megújuló panaszáradatát, hogy őt mindig, mindenki csak kihasználja, pedig ő nem ezt érdemelné... Évszázadok teltek el, mire anyád végre elaludt, te pedig nekiindulhattál az augusztusi alkonyatnak.

Átmászol az újabb kerítésen, a sötétben végigvergődsz a lövészárkok között, törmelékre lépsz, amely megindul a lábad alatt, és mész-szagú lavinát kavarsz, bokád rándul, tüdőöd szúr, éles bádogdarabra tenyerelsz, aztán meglátod a csonka tornyot, és előtte a harckocsit – megérkeztél.

Körülpárnáz a csend, sem szólni, sem mozdulni nem mersz, vársz valamire, amit sosem fogalmaztál meg magadnak, csak homályosan reméltél, vársz, és az a valami nem jön el. Egyedül vagy, egyedül maradsz, nincs körülötted más, csak a sűrű, nehéz homály.

hörögsz és csapkodsz

Bosszúsan horkansz, lerázod magadról a bénultságot és utolsó gátlásaidat, felkapasz a fémszörnyetegre, lendületből ugrasz be a torony nyílásán, könyöködöt a tonnás páncéllemezbe vered, végighorzsolod az arcodat, egy fogad meglazul, ahogy állal előre beleszállsz a kapcsolókarba, vérrel kevert nyálát köpsz a műszerfalra, felegyenesedsz, lefejelsz egy csövet, ököllel zúzd be a mérőóra üvegét, zokogva-fuldokolva marod a málladozó festéket az ülésről, kezedre rozsdás és vaspor tapad, eltömíti pórusaidat, tenyereden olajfolt, orrodban a gigász fémszaga. Hörögsz és csapkodsz az acéltestben, elveszve a vaksötétben – aztán lassan újraélednek tagjaid, bensődöt ismét energia feszíti, előtted reflektor-éles fénybe borul a torony és a pusztaság, megmoccansz, lánctalpaid mélyen a földbe marnak, végigszagatod a lőtér gyepét, veteményeseken gázolsz át, kerítéseket és házfalakat döntesz le, a megbolygatott szobákban ismerős alakok rebbennek fel előled, sikolyuk felhasítja az éjszakát, rózsaszín fürdőköpeny kalimpál félre az utadból, nyomában cigarettafüst és elhullott zsebkezdők, testeket gyúrsz magad alá és koponyákat roppantasz szét, mögötted leomlott falak, összetiport hús – végül pedig kilököd magad alól a bolygót, és elmerülsz a semmiben.

kép | Martin Roemers: A hidegháború emlékei című képsorozatból, lensculture.com

Mislai Attila MEDITÁCIÓS VERSIKE

 ligetmuhely.com/mislai-attila-meditacios-versike/

Hogy ebben a kavargó, oktalan
üres mindenségben
mindenestől

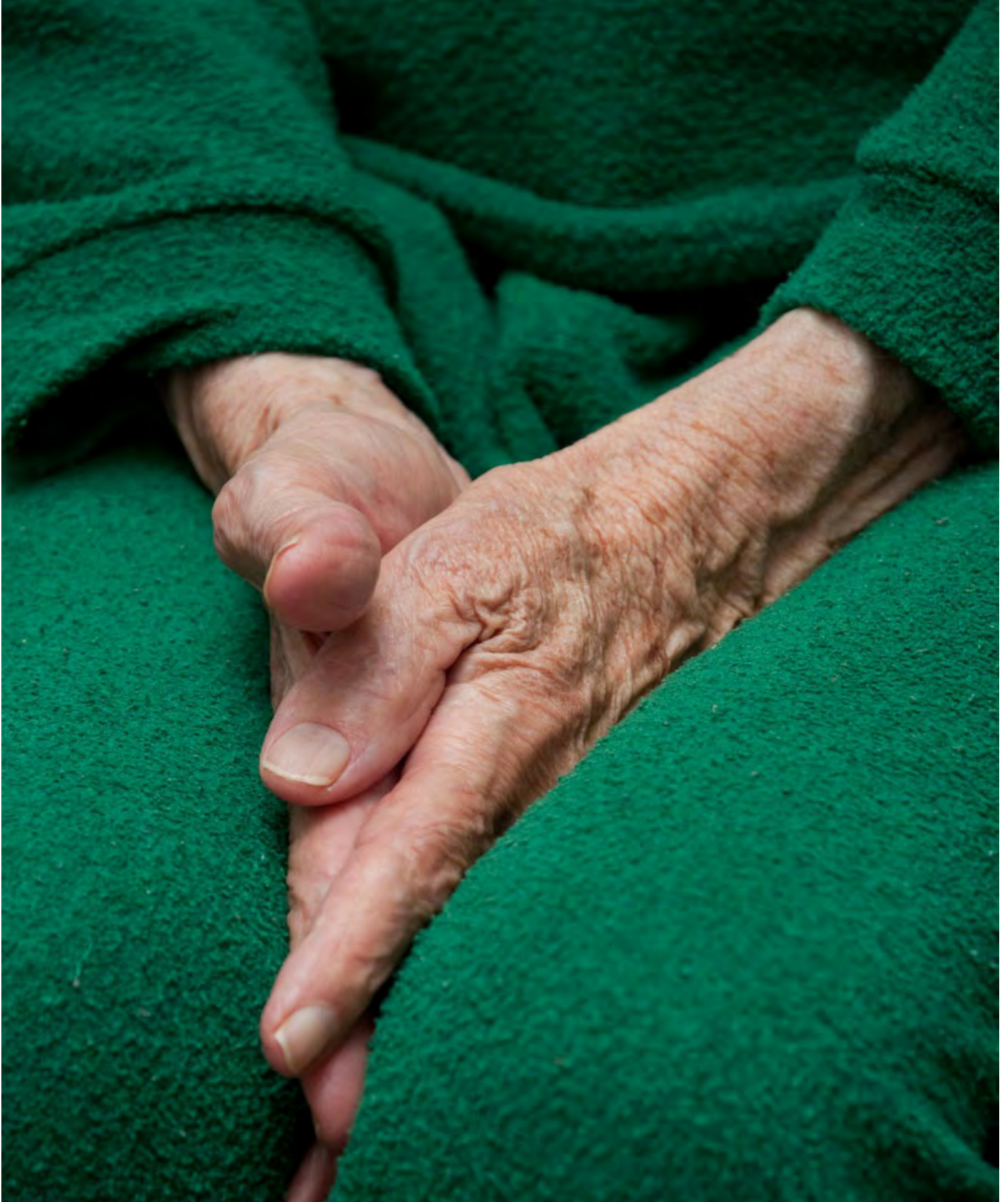
el ne vesszek
fortélyosan rácsomóztam
egy fiatal rigó pimasz
énekére magam.

Maradj veszteg
dörrentem rá komolyan
de hasztalan. Odébbállt
s így ravaszágom
s fonalam is
odavan.

kép | Victor, flickr.com

Mislai Attila ÖREG BARÁTNÉM

 ligetmuhely.com/mislai-attila-oreg-baratnem/

A tekintet üvege
alig törött.
Fürge lábakon messze
kerül még a gondolat.

Minden hangsúly
mintha örök
hűséggel találná meg
helyét a mondatok belsejében.

Még a vállak
és a gerincvonal
közepének háromszöge is
szinte szép.

Sokáig szóra sem érdemes
maradhatna így
a bokák fáradt
duzzanata is.

Csak az alig
félrehúzott rúzs
maga-feledt kubizmusa
lesz rideg és
védhetetlen eztán.

kép | Horia Varlan, flickr.com

Czilczer Olga FOTELOMBAN EGY KÖNYVVEL

 ligetmuhely.com/czilczer-olga-fotelomban-egy-konyvvvel/

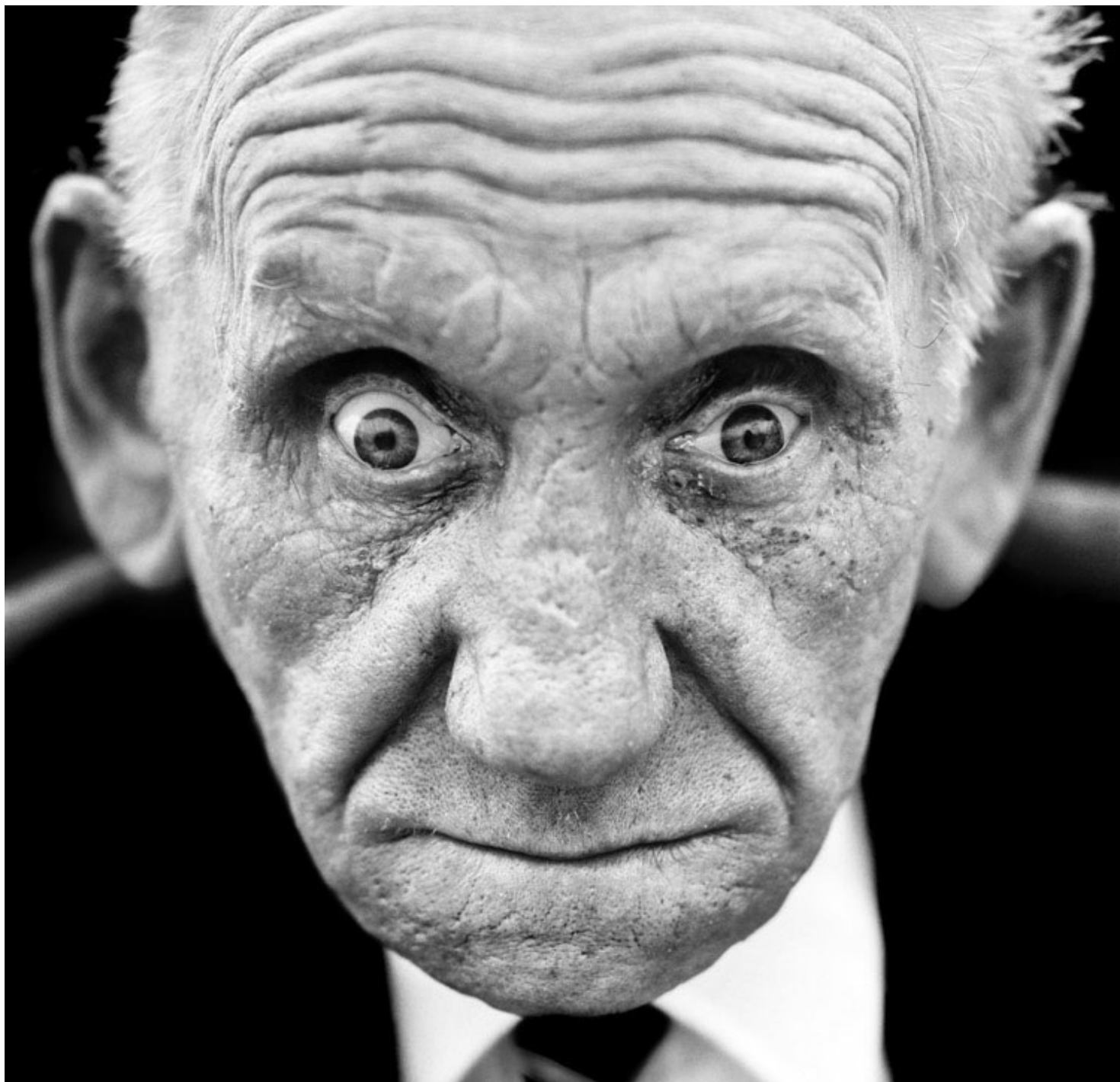
Falevelek ereikkel beírt sorait olvasom. Új fejezet lepkeszárnyait követem, lapra lapot lapozok. Széttépett firkapapírra számlákat hajtok, a hivatal értesítéseit, reklámot, beszámolót. A bizottság döntésére vízóra állását, befagyást, kiengesztelést.

Röptethetnek magukkal. Egy utcával, kettővel odébb letehetnek. Ott a nagyvilág szegélye, a Föld görbülete.

A Föld egy léggömb. Betűk, számok erdeivel telerótt kontinensekkel libeg az űrben. A Föld egy személyszállító hajó. Ha becsukom a szemem, még képes lesz nélkülem továbbterelni megnevezhetetlen színű hullámain.

A Föld a 10 óra 5-ös trolis. Ha még tovább vesztegelek fotelomban ezzel a gyengén megírt könyvvvel, itthagynyalomban. A Föld. Nem hallottam, hogy valakinek is bemutatkozott volna.

kép | [TheoJunior, flickr.com](#)

ez a szem úgy kéklík
az erodált arcban mint szarvas
patanyomában az esővíz
vadászat ideje ez
vak félelem tapogatja a durva hangokat

ez a szem úgy nyeli el a világot
mint kígyó az áldozatát amit hosszan emészt

ez az élete mintha az időt akarná
magáévá tenni

ez a szem nem ragyog
ez a szem riadt ez a szem
elhagyatott ház ablaka
fáradt lélek könnyököl ki rajta

ez a szem feneketlen ókút
a Teremtő dobálja bele szemetét
hogyan álnokul azt hihesse rend és tisztaság uralkodik elhanyagolt portáján

kép | Martin Roemers *A háború szeme* című fotósorozatából

Piros Vera HORIZONTÁLIS HŐMÉRSÉKLETKÜLÖNBSÉG HATÁSÁRA KIALAKULÓ VERTIKÁLIS NYOMÁSKÜLÖNBSÉG

 ligetmuhely.com/piros-vera-horizentalis/

mi volt öt év Portugália
próbálok érteni reggel
a dohány utcai lakásban
délben szombaton
a kínai nagybanin
délután a hőségtől tikkadtan
a szobában megy a ventilátor
ha sokáig nézem lelassul
látom hirtelen magam
a rua da bela vista világító kőkockákból kirakott szőnyegén
mirtillre várok
a strandra megyünk
nem a napra állok
csak ha kalapban
mióta egy forró délután
közel a spanyol-portugál határhoz
az olajfaligetek égre rajzolt felhőpamacsokkal rímelnek
hőgutát kapok
bőrömön ég a levegő

fehér hőségben remegek
mikor egy termik szalad át
ez meg mi volt
horizontális hőmérsékletkülönbség
hatására kialakuló
vertikális nyomáskülönbség
hallom mellettem ritát
hazafelé a kocsiban
elájulok
a sötét szobában
az ágyam mellett sárga lavór
hányok
testem a mentőben darabokra rázódik
az új kötéseket idegsejtjeim között hallucinálok
az egész két nap
két éjszaka tart
mintha új aggyal kelnék
pedig csak kólíka
már mennék
a sürgősségi fiatal orvosa mondja
maradjak um bocadinho
a kórházi ágyakon öregasszonyok
nevetnek körben
reggelig biztosan maradok
az idő itt nem múlik

kép | Nelson L., flickr.com

Kókai János KÖVEK KÖZTI GYERMEK

 ligetmuhely.com/kovek-kozti-gyermek/

Ül saját kráterében az ágyán.
Hálóinge az ágyékára csúszva.
Lábát védekezően keresztbe teszi.
Arca szürke paleolitlemez.
A gyerek az elcsendesült vulkán füstjébe veszve.
Az orvosok, nővérek békítik,
mégis felfoghatatlan a vetélés.
Gondolataiba merül, forrongó lábába.
Bármikor kitörésre kész.
Asztalán nyugtatók,
apró kötörmelékek, amikor lenyeli, felkarcolják.
Hiába mondják, hogy a képzelet erősebben fáj,
neki most ez van, ezt tudja körülfogni.
Néha felemeli a fejét,
és a kórház plafonját bámulja.
Ilyenkor az ápolók rászólnak,

lefektetik.

Pedig felfelé nézve – a sötétedés után – egy darab eget lát.

kép | Jos van Wunnik, flickr.com

Kiss Lajos András FÉLJÜNK-E BARBÁROKTÓL?

 ligetmuhely.com/kiss-lajos-andras-feljunk-e-barbaroktol/

Ma jóval nagyobb szükség van az európai örökség emancipatorikus magvához való hűségre, mint valaha is volt. A megriadt liberálisoknak ezt a leckét kellene megtanulniuk: csak a radikalizáltabb baloldal mentheti meg azt, ami ma megmentésre méltó a liberális örökségből.

Slavoj Žižek

A liberálisok első nemzedékének legtöbb képviselője, kivált Benjamin Constant, még képes volt egyensúlyba hozni az egyéni és kollektív szabadságjogok különféle változatait. Constant világosan látta, hogy az individuum szabadsága csak a társadalmi kapcsolatok sokszínű szövetébe épülve bontakozhat ki és lelhet tartós biztonságra. Mint Todorov mondja: a vállalkozás, a gazdasági cselekvés szabadsága csak egyike – igaz, az egyik legfontosabbika – a polgárt megillető alapvető szabadságjogoknak, de nem rendelkezik abszolút prioritással. Constant ugyan a *laissez-faire* feltétlen híve a szűkebb értelemben vett gazdasági életben, „ám a gazdasági szabadság nem olyan bázisérték számára, mint a szellemi szabadság: 'semmiképpen sem szeretném a kereskedelem szabadságát egy sorba helyezni a polgári szabadságjogokkal' – írja.”^[1] Még a liberálisok ikonjának számító Adam Smith által kidolgozott gazdaságfilozófiában is úgy jelenik meg a kapitalizmus, mint amelyben a „nemzetek gazdagodása” az első számú cél, nem pedig az egyéni szabadság piaci kibontakoztatása.

a történelem logikája

Mindez radikálisan megváltozik a tizenkilencedik század közepétől.^[2] Az állam és a törvények talán még alávetettek Isten bölcs előrelátásának (providencia); a történelem logikája továbbra is rögzített és változtathatatlan törvényszerűségeknek engedelmeskedik, de az individuumok már bizonyosságot tehetnek korlátlan innovatív képességeikről – legalábbis a gazdaság szférájában. Innentől a gazdaság és a piac az egyéni szabadság kibontakoztatásának eminens terepévé válik, egyúttal a korábbi (demokratikus) liberalizmus pseudo-naturalizmussá és voluntarizmussá alakul.

A Benjamin Constant-t követő nemzedék legismertebb alakja – az inkább zszurnaliszta, mint filozófus – Frédéric Bastiat az 1848-as forradalmat követően szinte vallásos rajongással ünnepli a kor *homo novus*át, a kapitalista vállalkozót. Ebben a történelmi pillanatban a *bourgeois* kiütéses győzelmet aratott a *citoyenne* fölött. Jellemzően korunk ultra-liberális konzervatívjai éppen a példaképüknek tekintett Frédéric Bastiat fantáziálásából merítenek ötleteket egyenlőségellenes és antiszociális eszmerendszerük feljavításához.

A liberalizmus átalakulását az teszi igazán figyelemre méltóvá, mondja Todorov, hogy ez az eszmerendszer egyfajta messianisztikus politikai filozófiává lényegült, mégpedig a Pelagius-féle teológiai/filozófiai szemlélet adaptálásának köszönhetően.[3] Azaz: Isten nemcsak az égi harmóniát rendezte el célszerűen, hanem a „társadalmi mechanika”

rendjébe is beépítette végtelen bölcsességét. Ez pedig a kapitalista szabad verseny, a konkurencia jótékony elve, amely távlataiban minden rossztól megszabadítja az emberiséget. Ezért az emberi törvényeknek és intézményeknek nem szabad az isteni renddel ütközniük. Például „a jótékonykodás sokkal több elégedetlenséget szül, mint amennyi hasznot hajt. Ha valaki az emberek közötti szolidaritást favorizálja, ezzel kockáztatja, hogy gyengül az emberek felelősségérzete, és közben megöli a vállalkozói szellemet. Pelagius azt ajánlotta, hogy ne az isteni kegyelemben, hanem a saját erőfeszítéseinkben bízunk. Bastiat is hasonlóképpen gondolkodik, azzal az eltéréssel, hogy nála a szociális támogatás lép az isteni könyörület helyébe. Bastiat, Pelagius-hoz hasonlóan, az embert tökéletesen szabadnak, míg a világot alapvetően jónak tekinti. Isten befejezte művét (...) inentől 'bárki elérhet bármit, hiszen a „karriercsinálás” lehetősége mindenki számára nyitva áll”.[4]

közösségelvű gondolkodás

Bastiat víziója még csak a kezdetet jelentette, mert az igazán történelmi léptékű fordulatot az 1917-es orosz bolsevik forradalom váltotta ki. Higgyük el, hogy a liberálisokat (és nem is csak őket) valóban sokkolta annak a politikai rendszernek a létrejötte, amely az egyes embert minden tekintetben az állam éppen aktuális céljainak vetette alá, s ezzel párhuzamosan a gazdaság egészét központból irányított tervgazdálkodás keretében működtette. Ettől az időszaktól beszélhetünk *neoliberalizmusról*, azaz arról a doktrínáról, amely kérlelhetetlennek mutatkozik a közösségelvű gondolkodás bármilyen megnyilvánulásával szemben. Ludwig von Mises *A szocializmus* (1922) és Friedrich A. Hayek *Út a szolgáshoz* (1944)[5] címmel megjelent neoliberais manifesztumai (hogy csak a Magyarországon is jól ismert munkákra utaljak) a szovjet totalitarizmus példájával szemléltetik, hová vezet az a politikai/gazdasági rendszer, amely megfosztja az egyént az alapvető szabadságjogaitól, legfőképpen pedig a tulajdonától. Nehéz lenne vitatni, hogy Hayek kritikája, amely egyebek mellett a szovjetrendszer közeli bukását is megjósolta, tartalmaz bizonyos részigazságot. Mégis, ha alaposabban szemügyre vesszük a neoliberais program legfontosabb téziseit, könnyen belátható, hogy ez a teória is (a gyakran félreértelmezett marxi víziókhoz hasonlóan) a gazdasági törvényszerűségek mindenhatóságának ígézetében él. Miként Todorov fogalmaz: „a neoliberalizmus maga is osztja a marxizmus meggyőződését, hogy az emberek társadalmi léte teljes mértékben a gazdaságtól függ. Többé nem lehetséges a gazdaság világát az ember más tevékenységeitől elválasztani, mert az abszolút dominanciára törekszik.”[6]

Hayek ragaszkodik meggyőződéséhez, hogy az embernek el kell fogadnia a piac személytelen erőinek irányítását az élet minden területén, hiszen a történelem tanúsága szerint mindig ezek az erők vitték előre a civilizáció ügyét. A piac, csakúgy mint Isten, *per definitionem* képtelen rosszat tenni. Hayek gondolatait kommentálva, Todorov arra a következtetésre jut, hogy a neoliberalizmus igenis az ortodox kommunista elmélet közvetlen rokonának tekinthető, hiszen mindkét felfogás azt állítja magáról, hogy sikerült végérvényesen és „tudományosan feltárnia” a természet és a társadalom működéslogikáját, és ezen az alapon (vagyis a megkérdőjelezhetetlen igazság birtokában) visszautasít minden lehetséges ellenérvet. Pedig ellenérvekben nincs hiány. Egyrészt Hayek, és őt követően a neoliberaisok többsége a beavatkozást a természettörvények erejével működő piaci rendbe csak a kollektív cselekvők (általában az állam) esetében tekintik károsnak.^[7] Ami az individuumokat illeti, számukra kifejezetten azt tanácsolják, ne nyugodjanak bele sorsukba, legyenek önmaguk életének kovácsai, éljenek leleményesen, gondolkodjanak innovatívan, és használják ki a szabad cselekvés minden lehetőségét. Botorság volna tagadni, hogy ezek az elvek, ha a maguk ideális tisztaságában vesszük őket szemügyre, valóban vonzóak. Végül is, létezik-e olyan normális ember, aki ne inkább a szabadságot választaná, mint a szolgaságot? (Feltéve persze, hogy egyáltalán lehetősége nyílik a választásra.) Mindezt elfogadva, mégis ki kell mondani, hogy a Hayek-féle neoliberais elmélet, a kollektivistá utópiákhoz hasonlóan, csak papíron működőképes. A számos ellenérv közül most csak néhány igazán szembeötlőt szeretnék megemlíteni. Először is számos olyan vallási vagy „spirituális közösséget” ismerünk (az izraeli kibucoktól az amerikai amisokig), amelyek az erős közösségi szolidaritást – s ezzel együtt az individuális érdekvényesítés korlátozását – gond nélkül összeegyeztetik a racionális gazdasági tevékenységgel. Példák sorával igazolható, hogy a Hayek által oly sokra tartott profitmaximalizáló tevékenység nem feltétlenül köthető a magányosan cselekvő racionális individuumhoz, hisz olykor az általa elátkozott tervezés

gazdálkodással (*plánizmus*) is kivitelezhető.[8] Másrészt amellet is számos érv szól, hogy a szabadság és a gazdasági prosperitás nem tekinthető szíami ikernek. Slavoj Žižek idézi Fareed Zakaria nálunk is nagy vihart kavart megjegyzését az *illiberális állam*ról, hogy „demokratikus rendet csak a gazdaságilag fejlett országokban lehet megvalósítani.

gazdasági racionalizmus

Ha az ún. 'küszöb-országokat' túl gyorsan demokratizálják, az olyan populizmushoz vezet, amelyben szükségszerűen gazdasági katasztrófa és ezt követően politikai despotizmus jön létre. Nem csoda, hogy manapság az ún. harmadik világ gazdasági szempontból leginkább sikeres országai (Tajvan, Dél-Korea, Chile) csak hosszú autokratikus uralmat követően közeledtek a demokráciához.”[9] Mindebből az következik, hogy a neoliberálisoknak választaniuk kellene: vagy az abszolút gazdasági racionalizmusra szavaznak (ami számukra azonos a korlátlan profit-maximalizálásra törekvéssel), vagy a szabadságot választják (vagyis kiállnak a legtágabb értelemben vett és mindenkinek kijáró emberi jogok érvényesüléséért) – akár a „tisztá gazdasági hatékonyság” feláldozása árán!

A Hayeket követő neoliberálisok többsége azonban az iménti ellenérveket nem hajlandó figyelembe venni. Hayek szemében a szabadság a procedurális (vagyis tisztán formális/jogi) igazságossággal azonos. Ha például valakit (bármely tetszőleges individuumot), illetve az illető családját éhség fenyegeti, amely arra kényszeríti, hogy akár nagyon csekély fizetség ellenében is elvállaljon egy számára amúgy visszataszító munkát, és csupán egyetlen embert „választhat”, aki számára az adott munkát biztosítja, akkor sem a munkavállalóról, sem a munkaadóról nem állíthatjuk, hogy valamiféle külső kényszernek engedelmessé válik. Az efféle helyzetek a természeti katasztrófára vagy véletlen balesetre hasonlítanak, amelyért végső soron nem felelős senki.[10] Ha a javak szabad cseréjén alapuló társadalomból némelyek mégiscsak kirekesztettek, ez még nem ok, hogy a vesztesek lázadozzanak a számukra kedvezőtlen helyzet ellen. Sőt, miként ezt Herbert Schui nem kevés iróniával kommentálja: a neoliberálisok szerint a vesztesek sorsában voltaképpen a lét mélyebb metafizikai értelme tárul fel. A bukottak, éppen a saját kudarcaikból okulva, maguk is tanulhatnak a világrend működéséből; eztán valószínűleg jobban odafigyelnek a sikeresek és a győztesek életvezetési stratégiáira, s így a „piaci tranzakciók” következő fordulójában akár maguk is az élet napos oldalára kerülhetnek.[11] De mi van, ha valaki (lényegében a többség!) tartósan és „rendszerjelleget” bizonyul sikertelennek, és minden erőfeszítése ellenére sem tud a győztesek klubjába kerülni?

az összekötő kapocs

A neoliberális argumentáció következő lépése nagyon közel kerül a szélsőjobboldali/félfasiszta ideológiák megszokott társadalom- és emberszemléletéhez. Sokak szerint a szociáldarwinizmus jelenti az összekötő kapcsot az amúgy egymástól látszólag távol eső ultraliberalizmus és szélsőjobboldali akaratmetafizika között. A szociáldarwinizmus jól ismert tétele szerint az emberi társadalmakban ugyanúgy a természetes kiválasztódás biológiai/metafizikai elve működik, mint az állatvilág fajokon belüli (és fajok közötti) küzdelmeiben. Az erősebb és a sikeresebb – jobb túlélési képességével – nem pusztán a maga egoizmusát juttatja érvényre, hanem saját sikerén keresztül, úgyszólván öntudatlanul, hozzájárul a „faj tisztaságának” megőrzéséhez is. Herbert Schui Hitler *Mein Kampf*ából, illetve a harmincas évek közepén tartott beszédeiből hoz fel szemléletes példákat a neoliberális és a szélsőjobboldali gondolkodásmód hasonlóságainak illusztrálására.[12]

A neoliberaisok olykor még az olyan kollektív akaratképezéseket is kárhoztatják, mint amilyenek a modern demokráciákban természetesnek tekintett általános választások, mivel a választópolgárok döntésein alapuló politikai/hatalmi konstrukció inkább a gyengébb és tanulatlan embertársaink érdekeinek kedvez. Lehet persze, hogy a láthatóan radikális baloldali elkötelezettségű Herbert Schui némileg túloz, ugyanis Hayeket és Hitlert mégsem méltányos egy lapon emlegetni. Viszont arról sem szabad elfeledkeznünk, amit Umberto Eco mondott, hogy a

fasizmus ismertetőjegyei közé tartozó rasszizmus, arisztokratikus elitizmus mint állítólagos pozitív értékek megjelennek a neoliberais gondolkodók munkáiban is.[13]

logikai kontinuitás-elv

Nem tűnik viszont igazságtalannak, ha a neoliberais individualizmus filozófiai inspirátorai közül megemlítem Arthur O. Lovejoy nevét, aki a múlt század harmincas éveiben alkotta meg a *létezők nagy láncolatáról* szóló elméletét, s ezzel az újkonzervatív gondolkodók ikonjává vált.[14] Lovejoy azt állítja, elsősorban az európai antikvitás és a kora újkor nagy filozófusaira (Platón, Arisztotelész, Plótinosz, Bruno, Leibniz) támaszkodva, hogy az univerzumot a „létezők nagy láncolatának” kell tekinteni. A világ – egyfajta szigorúan vett logikai kontinuitás-elv alapján – végtelen számú tagból vagy elemből áll, amelyek (...) a legalsóbb, az alig létező dolgoktól kiindulva, hierarchikus rendben követik egymást, minden elgondolható fokozaton áthaladva, a *tökéletességig* (ens perfectissimum) gazdagodva (...) eme tagok mindegyike különbözik az éppen fölötte vagy alatta lévőtől, mégpedig a 'legkisebb' fokozati különbözőség-elvének megfelelően.”[15] Mivel a láncolat egyes tagjai között nincs sem üresség, sem törés, úgy tűnik, hogy az egyetemes szolidaritás hatja át az egész „láncolatot”. Valójában ennek az eredeti, „naiv” előfeltevésnek az ellenkezője igaz. Mert a láncolat egy adott tagját csak aprócska különbség választja el az éppen mellette található szomszédos tagoktól, viszont minél inkább előre (vagy éppen hátra) haladunk, annál nagyobb a távolság, illetve ezzel együtt a minőségi különbség (az emberek esetén: intellektuális, társadalmi, erkölcsi) a tagok között. Így, mondja Philippe Descola, a folyamat szükségszerűen olyan konstitutív egyenlőtlenséget visz a rendszerbe, amely a végén „(...) vitathatatlanul diszkontinuus elemként jelenik meg. Idővel, a személyes hajlamok vagy a hagyományokhoz ragaszkodás miatt, a hangsúly arra a természetes különbségre helyeződik át, amely mindennek az éppen adott, csak rá jellemző sajátos identitást kölcsönzi (...)”[16] Az is nyilvánvaló, hogy egy idő múlva a létezők nagy láncolatában maga az összekapcsolódás is mint tiszta különbség jelenik meg, s ezzel együtt az elemeket szétválasztó határokat szinte lehetetlen pontosan meghatározni.

Elnézést kérek e kissé hosszadalmas és elvont ismeretelméleti/ontológiai kitérő miatt, de bízom benne, hogy a neoliberalizmus elméleti hátterének feltárása segít Todorov gondolatainak helyes értelmezésében. A létezők nagy láncolatában ugyanis meglehetősen szigorú hierarchikus elv uralkodik. Ebben az értelemben a történelemben nem

is létezik fejlődés, legfeljebb „ugyanannak az elvnek az örök visszatéréséről” beszélhetünk. Amíg a premodern világban az isteni előrelátás alkotta a létezők alá- és fölérendeltségét, a modernitástól már a piac osztja a szerepeket. Elvben Lovejoy teóriájában bizonyos igazságmag mégiscsak rejtőzhet, hiszen a társadalomban élő egyének nem izolált atomokként léteznek, hanem az egymásra utaltság hálózataiban. Még az is elfogadható, hogy minden emberi közösségben, így a modern demokráciákban is léteznek hierarchikus viszonyok. Mindig is lesznek közöttünk, akik erősebbek, okosabbak, kitartóbbak, szebbek vagy éppen szerencsésebbek, mint a többiek. Szükségleteink és vágyaink is különbözőek. Viszont a neoliberálisok naturalizálják a piaci verseny által kiosztott szerepeket és helyzeteket. Amíg a győztesek és a sikeresek rendelkeznek az igazi szabadság privilégiumával, azaz szinte korlátozás nélkül lépegetnek le és fel (jellemzően persze fel...) a nagy létrend lépcsőfokain, a láncolat végén tanyázók önerőből képtelenek feljebb jutni – s ezért persze kizárólag önmagukat tehetik felelőssé. Lényegében hasonlóan fogalmaz Pierre Bourdieu is: a győztesek ideológiája a „tedd felelőssé az áldozatot” szellemében működik. „Az uralkodó csoportok internacionáléjának globalista víziója mögött a kompetencia filozófiája rejlik; eszerint a legrátermettebbek irányítanak, nekik van munkájuk, mindebből az következik, akiknek nincs munkájuk, azok nem rátermett emberek Vannak tehát győztesek és vesztesek. Létezik egyfajta új nemesség (...), a szó középkori értelmében vett nemesség minden tulajdonságával rendelkezik is (...). Az ide tartozók számára az intelligencia égi adomány, amelyről jól tudjuk, hogy ezt is a társadalom osztja szét, és az intelligenciában megjelenő egyenlőtlenségek tényszerű társadalmi egyenlőtlenségek.”^[17] A neoliberálisok számára a győztesek és a vesztesek a megváltoztathatatlan világrend konstitutív elemeiként léteznek, s ezzel a beismeréssel voltaképpen le is leplezik önmagukat: számukra a szabad verseny csak eszköz a hierarchikus és változtathatatlan létrend helyreállításához, illetve stabilizálásához, s aki mégis morális kifogásokat próbál megfogalmazni az így működő világrend ellen, az végső soron a természet vagy Isten ellen lázad!^[18]

a legváltozatosabb haragkitörések

Csak hogy lázadók és elégedetlenek eddig is voltak, és ezután is lesznek. Az utóbbi két évtized fejleményei nem hagynak kétséget afelől, hogy az európai polgároknak is tudomásul kell venniük: eztán kénytelenek lesznek a legváltozatosabb haragkitörésekkel együtt élni. A mai Európa egyik legsúlyosabb gondja, mondja Todorov, hogy a társadalmi igazságtalanságok elleni tiltakozások „koordinálása” jórészt a populisták és a szélsőjobboldali politikai erő kezébe került. Mi sem egyszerűbb, mint az idegenekre, a bevándorlókra, a hitetlenekre vagy éppen a fanatikus iszlám fundamentalistákra mutogatni: ők a felelősök minden rosszért.

Pedig, mondja Todorov, például a 2005-ös párizsi elővárosi zavargásokat sem lehet – mint a világsajtó jó része tette – a „kultúrák közötti” háborúként értelmezni. Nem a multikulturalizmus, hanem a *kultúra-nélküliség* állt az események háttérében. Az európai nagyvárosok peremkerületeiben leggyakrabban apa nélküli családban nőnek fel a fiatalok, vagy ahol – jó esetben – a családfő rosszul fizetett és alacsony presztízsű munkát végez. Az anya reggeltől estig dolgozik, megfosztva a társadalmi integráció valódi lehetőségétől. Az ilyen körülmények között felnövő fiatalok nem képesek elfogadni a sikeres társadalmi integrációhoz szükséges szabályokat. „Az iskolában az első osztálytól kirekesztettnek érzik magukat. Bevándorló családokból jönnek ugyan, de már nemzedékek óta eltávolodtak eredeti kulturális gyökereiktől.”^[19] Nem ismerik megfelelően a befogadó ország nyelvét; otthon képtelenek értelmes elfoglaltságot találni, egész nap a tévé előtt ülnek, vagy éppen a ház körül ténferegnek. Úgy érik el a munkaképes kort, hogy nem rendelkeznek semmilyen szakképzettséggel, ezért nem is alkalmazza őket senki. A társadalmi/közösségi elismerés utáni vágy megvan bennük is, és szinte nem is marad más választásuk, mint hogy a legkülönbözőbb erőszakos csoportokon belül keressék és találják meg az addig hiányzó elismerést. Mindebből egyenesen következik, hogy például azokat az ikonokat, amelyekhez a franciaországi iszlám fiatalok hasonlítani szeretnének „(..) nem a kairói mecsetek imámjai között kell keresni, hanem a Los Angeles-i rapperek között. Inspirátoraik jobbára a tévékészülékek képernyőjén 'tanyáznak'. Ők maguk hajlamosak összekeverni a fikciót a valósággal, és (...) elsősorban nem a Korán üzenetére, sokkal inkább a mobiltelefonjaik csörgésére, a sportcipők márkáira vagy a legújabb videójátékokra kíváncsiak.”^[20] Az a világ vonzza őket, amely a virtualitás színterein csillogó gazdagságával traktál, de amelynek mindennapjait szegényen és frusztrálva élik meg. Csakis az imént vázolt alaphelyzetből kiindulva érthetjük meg Európa és az iszlám (illetve az iszlámizmus) szaporodó konfliktusainak valóságos okait.

[1] Ludassy Mária: Bevezetés: 'Benjamin Constant, a modernnek szabadságának szószólója'. In: Constant, Benjamin: *A régiek és a modernnek szabadsága*. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1997. 27.

[2] „Az a fajta 'liberalizmus', amely a 19. és a 20. század első évtizedeiben meghatározó volt, lényegét tekintve a piac és a belőle fakadó kísérőjelenségek szakralizálása. Mindez előzmény nélküli innováción alapult, konkrétan: végbement a gazdaság radikális kimetszése a társadalom szövetéből, illetve a gazdasági élet egésze autonóm terület lett.” Dumont, Louis: *Homo aequalis I. Genèse et épanouissement de l'idéologie économique*. Éditions Gallimard, Paris, 1985. 15.

[3] Lásd az tanulmány előző részét.

[4] Todorov, Tzvetan: *Les Ennemies intimes de la démocratie*. Éditions Robert Laffont, Paris, 2012. 126. A gazdagok jótékonykodási akcióit Slavoj Žižek is rendre ironikus hangnemben kommentálja. De amíg Bastiat szerint az a baj a jótékonykodással, hogy az még inkább lustává és tehetetlenné teszi a marginális csoportok tagjait, addig Žižek úgy véli, a gazdag kapitalisták számára az adakozás és a jócselekedetek nem öncélként jelennek meg, hanem a további haszonszerzés legitimálásának eszközei. „Valamennyit visszaadtam a nyereségből, tehát holnaptól nyugodt lelkiismerettel folytathatom a kizsákmányolást.”

[5] Magyarul: Hayek Friedrich. A.: *Út a szolgasághoz*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. Ford.: Mezei György Iván

[6] Todorov, *Les Ennemis...*, 132.

[7] Furcsa paradoxon, hogy Magyarországon (miként másutt is) éppen a liberális oktatás- és tudománypolitika idején honosodott meg a manapság is természetesnek tekintett gyakorlat, hogy a tudományos pályázatokon (pl. OTKA) csak nagyobb teamek indulhatnak a siker reményében. Innentől érvényesül a minden tudományterületre kiterjedő elv, hogy „egy tudós, nem tudós”! Pedig a szellemtudományokban (filozófia, irodalomelmélet, klasszika filológia stb.) továbbra is jórészt ugyanúgy magányos individuumok tevékenykednek, mint száz évvel korábban. Az a tény, hogy az értékes filozófiai vagy társadalomtudományi műveket manapság is jobbra „izolált individuumok” hozzák létre, nagyjából ugyanolyan evidenciának tekinthető, mint hogy a regényeket is általában egy konkrét, természetes személy írja. Vagyis az individualista szemlélet éppen arról a területről tűnt el, ahol nagyon is helye lenne.

[8] Napjainkban mindezt a Kínai Népköztársaságban végbemenő folyamatok illusztrálják a legjobban. A hatalom továbbra is a Kínai Kommunista Párt kezében van, amely az ország gyors és kegyetlen áldozatokkal járó modernizációját a konfucianizmussal feljavított kínai marxizmussal vegyítve irányítja. Az európai ember talán meglepőnek tartja ezt a sajátos ázsiai logikát, de a dolog, legalábbis egyelőre, működik: csak az erőskezü kommunista párt képes arra, hogy a rendkívüli állapotok közepette is biztosítsa a harmóniát, és megakadályozza a társadalom káoszba fordulását. Vagyis még a kapitalizmust is a kommunisták tudják a legjobban csinálni.

[9] Žižek, Slavoj: *Auf verlorenem Posten*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2009. 46. Ford.: Frank Born.

[10] Minderről lásd: Schui, Herbert: *Rechtsextremismus und totaler Markt: Auf der Suche der nach gesellschaftlicher Klebmasse für den entfesselten Kapitalismus*. In: *Bathke, Peter/ Spinder, Susanne (Hrsg.): Neoliberalismus und Rechtsextremismus in Europa*. Karl Dietz Verlag Berlin, 2006. 48–59.

[11] Bastiat is hasonlóképpen okoskodott egy évszázaddal korábban.

[12] Schui, Herbert: i. m. 52. 1935. május 21-én Hitler mondta a Reichstagban: „A veszély (azaz a tervgazdálkodás veszélye – K. L. A.) csak fokozódik azzal, hogy minden tervgazdálkodás nagyon könnyedén megszünteti, de legalábbis korlátozza a jobb kiválasztódásának és a gyengébbek kiiktatásának gazdasági törvényszerűségét, mégpedig azáltal, hogy garantálja a csökkentértékű közepszer életben maradását.”

[13] Schui, i. m. 54. Az egyedüli különbség a neoliberalizmus és a fasizmus között abban áll, hogy a neoliberalizmusból hiányzik a vezérkultusz. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen a neoliberálisok szerint társadalom nem létezik, mert számukra csak individuumok vannak.

[14] Lovejoy, Arthur O.: *Die Große Kette der Wesen*. Geschichte eines Gedanken. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1985. Ford.: Dieter Turck. Lovejoy nevével először Pierre Bourdieu munkáit olvasva talákoztam. Bourdieu egyértelműen a neokonzervatív liberalizmus egyik legfontosabb eszmei bázisaként minősíti Lovejoy szóban forgó munkáját.

[15] Lovejoy, i. m. 78. Lásd még Descola Philippe: *Jenseits von Natur und Kultur*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2011. 303. Ford.: Eva Moldenhauer.

[16] Descola, i. m. 304.

[17] Bourdieu, Pierre, *Contre – feux. Propos pour servir à la résistance contre l’invasion néolibérale*. Raisons d’Agir, Paris, 1998. 48.

[18] Napjainkban a társadalmi egyenlőtlenségek szükségszerűségét és jótékony gazdasági hatásait nagy lelkesedéssel igyekeznek igazolni a Princeton University emeritus professzora, Harry G. Frankfurt. Lásd Uő. *Ungleichheit. Warum wir nicht alle gleich viel haben müssen*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2016. Ford.: Michael Adrian. Később még visszatérek erre a munkára.

[19] Todorov, Tzvetan: *La Peur des barbares. Au-delà du choc des civilisations*. Éditions Robert Laffont, Paris, 2008. 164.

[20] I. m. 164.

kép | Diane Fenster, lensculture.com